

GRANICE TERITORIJALNOG MORA U NACIONALNIM PROPISIMA I PRAKSI OBALNIH DRŽAVA SREDOZEMLJA

Dr.sc. MARINA VOKIĆ ŽUŽUL
Jadranski zavod HAZU
Frane Petrića 4, 10000 Zagreb
E-mail: mvz@hazu.hr

UDK 341.221.2 (262)
341.225.5 (262)
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 9.4.2009.
Prihvaćeno za tisak: 17.6.2009.

U radu se razmatra primjena pravila Konvencije UN-a o pravu mora iz 1982. o vanjskoj granici, širini i razgraničenju teritorijalnog mora u nacionalnim propisima i praksi obalnih država Sredozemlja. Posebna pozornost posvećena je pitanjima vezanim uz proširenje granica suverenosti Grčke i Turske u Egejskome moru, čija su teritorijalna mora još uvijek široka šest milja. Dvostranim ugovorima između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče u Sredozemlju je do danas konačno definirano samo šest granica teritorijalnih mora. Sadržaj svakog od ugovora kojima je razgraničeno teritorijalno more - između Cipra i suverenih vojnih baza Velike Britanije na tome otoku, između bivšeg Sovjetskog Saveza i Turske, između bivše SFRJ i Italije te između Francuske i Italije u tjesnacu Bonifacio - predmet je posebne analize. Razmatraju se također i sporazumi o jedinstvenoj morskoj granici između Bugarske i Turske te Francuske i Monaka, kojima su uz teritorijalno more razgraničeni i drugi morski prostori.

Ključne riječi: širina teritorijalnog mora, vanjska granica teritorijalnog mora, razgraničenje teritorijalnog mora, Sredozemlje, jedinstvena morska granica, crta sredine

1. UVOD

Od Gibraltara do Levanta i najistočnijih točaka Crnog mora Sredozemno more okruženo je obalama dvadeset i šest država¹ - Albanije, Alžira, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Cipra, Crne Gore, Egipta, Francuske, Grčke, Gruzije, Hrvatske, Italije,

¹ Za svrhe ovoga rada upotrebljava se šira definicija Sredozemnog mora koja se temelji na izvornom geografskom konceptu koji uključuje i Crno more. Vidi поближе: Pomorska enciklopedija, drugo izdanje, sv. II, Zagreb, 1975., str. 55. i sv. VII, Zagreb, 1985., str. 527- 536.; M. KLEMENČIĆ (ur.), Atlas Europe, Zagreb, 1997., str. 75.; J. RIĐANOVIĆ, Geografija mora, Zagreb, 2002., str. 56.; J. PERNETTA, (ur.), Atlas of the Oceans, London 1995., str. 138 -139.; M. MATAS, Sredozemlje, Zagreb, 1981., str. 8.

Izraela, Libanona, Libije, Malte, Maroka, Monaka, Rumunjske, Ruske Federacije, Sirije, Slovenije, Španjolske, Tunisa, Turske i Ukrajine. Osim Izraela, Libije, Sirije i Turske, sve ostale države članice su Konvencije UN-a o pravu mora iz 1982., odnosno nositelji su svih prava i obveza koje iz te konvencije proistječu.²

Samo jedna od obalnih država Sredozemlja do danas je uspjela konačno definirati sve svoje morske granice. To je Monako, koji ima najkraću obalu, a granična pitanja trebao je uređivati samo s jednom državom. Uz veliki broj država koje polažu pravo na akvatorije i podmorje ograničene površine, poteškoće vezane uz određivanje granica u Sredozemnom moru uzrokovane su i složenom konfiguracijom obale, a u pojedinim područjima i velikim brojem otoka. Također, i brojne suprotnosti između zemalja koje to more okružuju, posebice gospodarski jaz između sjevera i juga Sredozemlja kao i političke napetosti uz znatan dio njegovih obala, ostavile su proteklih desetljeća trag i u malom broju konačno utvrđenih granica na moru.

Do danas je u Sredozemlju konačno definirano samo šest crta razgraničenja teritorijalnih mora. Povučene su temeljem ugovora zaključenih između Cipra i Velike Britanije, bivšeg Sovjetskog Saveza i Turske, bivše SFRJ i Italije, Francuske i Italije, Bugarske i Turske te Francuske i Monaka. Sedam sporazuma obalne države Sredozemlja zaključile su u svrhu razgraničenja epikontinentskih pojaseva,³ a samo jedan u svrhu razgraničenja morskih prostora pod pravnim režimom gospodarskog pojasa.⁴ O velikom broju granica države koje okružuju to more trebaju se, dakle, tek dogovoriti.

Osim potrebe utvrđivanja novih granica između država nastalih nakon raspada federacija bivše Jugoslavije i Sovjetskog Saveza na obalama Jadrana i Crnog mora,⁵ čiji su morski prostori omeđeni granicama koje su ugovorene u prethodnom razdoblju, te prijepornih graničnih pitanja manjih razmjera, u Sredozemlju se vode i dugotrajni, diplomatski najosjetljiviji postupci razgraničenja u povijesti prava mora, poput spora između Grčke i Turske u Egejskom moru.⁶ Iako bi njihovo

2 Libija, Sirija i Turska nisu vezane ni uz jednu od ženevskih konvencija o pravu mora iz 1958. godine, a Izrael je od 1961. vezan uz Konvenciju o teritorijalnom moru i vanjskom pojasa, Konvenciju o otvorenom moru te uz Konvenciju o epikontinentskom pojasa.

3 Čak pet od njih zaključila je Italija sa susjednim državama - bivšom Jugoslavijom, Tunisom, Španjolskom, Grčkom i Albanijom. Dva sporazuma provode odluke Međunarodnog suda pravde kojima su utvrđene sporne granice epikontinentskih pojaseva - između Tunisa i Libije te Libije i Malte.

4 Taj sporazum su zaključili su Cipar i Egipat 2003. godine.

5 To su Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska i Slovenija te Gruzija i Ukrajina.

6 U dugotrajne granične sporove mogu se ubrojiti i spor između Španjolske i Maroka u najzapadnijem dijelu Sredozemnog mora, spor između Velike Britanije i Španjolske u pogledu morskih prostora Gibraltara te spor između Slovenije i Hrvatske u Sjevernom Jadrano. Valja ipak napomenuti da se sporna pitanja vezana uz razgraničenje teritorijalnih mora između Hrvatske i Slovenije, iako već osamnaest godina opterećuju ukupne odnose dviju država, posebice posljednjih mjeseci, sa stajališta međunarodnog prava ne mogu ocijeniti osobito složenima.

rasvjetljavanje nedvojbeno pridonijelo stjecanju cjelovite slike o mogućoj budućoj podjeli morskih prostora pod suverenostu sredozemnih država, zbog brojnosti i složenosti otvorenih graničnih pitanja te ograničenja koja nameću okviri ovoga rada, na stranicama koje slijede analiza je usmjerena prvenstveno na konačno utvrđene granice teritorijalnih mora u Sredozemlju. U tu svrhu razmatra se sadržaj svakog od spomenutih dvostranih ugovora kojima su te granice precizirane, ali i odredbe u internim aktima obalnih država Sredozemlja kojima su određene vanjske granice odnosno širina njihovih teritorijalnih mora kao i načini razgraničenja s državama čije obale leže sučelice ili međusobno graniče.⁷

Vanjsku granicu teritorijalnog mora, uključujući njegovu širinu, kao i granice ostalih morskih prostora u kojima ostvaruje jurisdikciju, obalna država određuje svojim internim aktima. Te granice moraju, međutim, biti u skladu s međunarodnim pravom, na što je još 1951. godine upozorio Međunarodni sud pravde u presudi britansko-norveškog spora o ribolovu, u kojoj je ustvrdio:

“Utvrdjivanje granica morskih prostora uvijek ima međunarodni aspekt i ne može ovisiti samo o volji obalne države izraženoj u njezinome internom zakonodavstvu. Iako je točno da je čin utvrđivanja granice neizbježno jednostrani akt, jer je u nadležnosti jedino obalne države, valjanost razgraničenja u odnosu na druge države ovisna je o međunarodnom pravu.”⁸

Također, “niti jedno morsko razgraničenje između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče ne može jednostrano izvršiti samo jedna od tih država”, kao što je istaknuo Međunarodni sud u presudi spora između Kanade i Sjedinjenih Američkih država o morskoj granici u zaljevu Maine 1984. godine. Za razmatranje pitanja koja su u središtu pozornosti ovoga rada važno je iz te presude izdvojiti i sljedeće tvrdnje:

7 Od pojma povlačenja morskih granica na prostorima mora koji pripadaju samo jednoj državi, čije granice nisu, dakle, u fizičkom kontaktu s morskim pojasevima druge države (engl. *the drawing of maritime limits*), valja razlikovati pojam razgraničenja koji označava utvrđivanje granične crte koja odvaja morske prostore različitih država (engl. *delimitation*). Prema L. Caflischu razgraničenje je postupak usmjeren odvajanju država kojima morski prostori graniče jedan s drugim te nisu odvojeni dijelovima otvorenog mora ili zonom međunarodnog podmorja. Vidi pobliže: L. CAFLISCH, *The Delimitation of Marine Spaces between States with Opposite or Adjacent Coasts* u: R. J. Dupuy, D. Vignes, (ur.), *A Handbook on the New Law of the Sea*, Dordrecht /Boston/Lancaster, 1991., str. 426-427; *id.*, *Maritime Boundaries, Delimitation*, u: R. Bernhardt (ur.), *Encyclopedia of Public International Law*, Amsterdam - Lausanne - New York -Oxford - Shannon - Singapore - Tokyo, 1997., Vol. Three, str. 300-307.

O definiciji i utvrđivanju morskih granica vidi također: V. Đ. DEGAN, *Međunarodno pravo*, Rijeka 2000., str. 563 i d.; *id.*, O granicama na prostorima mora, morskog dna i podzemlja, *UPP*, 1991., br. 131-132, str. 175-182; V. BARIĆ PUNDA, Proširenje jurisdikcije Republike Hrvatske u Jadranskom moru, *Adrias*, 2004., sv. 11, str. 119-122; S. P. JAGOTA, *Maritime Boundary*, /Dordrecht/Boston/Lancaster, 1985., str. 3-4.

8 *I.C.J. Reports* 1951., str. 132.

“...razgraničenje se mora tražiti i postići sporazumom, a nakon pregovora vođenih u dobroj vjeri i u suštinskoj namjeri da se dođe do pozitivnog ishoda. Ako unatoč tome takav sporazum ne bude ostvarljiv, razgraničenje se mora izvršiti pribjegavanjem trećoj strani koja ima neophodnu nadležnost.”⁹

2. ODREĐIVANJE VANJSKE GRANICE TERITORIJALNOG MORA

Vanjske granice teritorijalnog mora granice su na kojima prestaje suverenost države na moru. U članku 4. Konvencije iz 1982. navedeno je da je vanjska granica teritorijalnog mora “crta kojoj je udaljenost svake točke od najbliže točke polazne crte jednaka širini teritorijalnog mora.”

Većina obalnih država Sredozemlja u svojim nacionalnim propisima određuje vanjsku granicu teritorijalnog mora koristeći upravo tu konvencijsku formulaciju. Prema članku 1. zakona Rumunjske iz 1990. godine – “Vanjska granica teritorijalnog mora jest crta kojoj je svaka točka udaljena 12 morskih milja od najbliže točke polaznih crta.”¹⁰ Gotovo identične formulacije sadržane su u članku 19. Pomorskog zakonika Republike Hrvatske, članku 3. španjolskog zakona iz 1977.,¹¹ članku 1. francuskog zakona iz 1971.¹² te u nizu drugih nacionalnih propisa.

Prilikom povlačenja vanjske granice teritorijalnog mora, u praksi se primjenjuju metoda paralelnih crta ili metoda lukova.¹³ Na Konferenciji UN-a u Ženevi 1958. godine, nijedna od tih metoda nije unesena u Konvenciju o teritorijalnome moru i vanjskom pojasu, nego samo uopćeno formulirano pravilo koje je kasnije u

9 *I.C.J. Reports* 1984., str. 299-300, par. 112.

10 Act concerning the Legal Regime of the Internal Waters, the Territorial Sea and the Contiguous Zone of Romania, 7 August 1990., *Law of the Sea Bulletin*, 1991., No. 19, str. 9-20.

11 Act No. 10/1977 of 4 January 1977., www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/ESP.htm.

12 Law No. 71-1060 of 14 December 1971 regarding the delimitation of French territorial waters, www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/FRA_1971_Law.pdf

13 Primjenom metode paralelnih crta vanjska granica teritorijalnog mora povlači se usporedno s polaznim crtama – normalnim i ravnim. Ta metoda se stoga primjenjuje kad je obala relativno ravna, bez istaknutih ulegnuća, zaljeva, otoka i ušća širokih rijeka. Primjenom metode lukova s najizbočenijih točaka kopna povlače se u smjeru otvorenog mora dijelovi kružnice, odnosno lukovi (čiji polumjer odgovara širini teritorijalnog mora obalne države) pa vanjski dijelovi tih lukova do svojih međusobnih sjecišta tvore vanjsku granicu teritorijalnog mora. Ta je metoda, među ostalim, primijenjena i prilikom povlačenja vanjske granice teritorijalnog mora uz hrvatske otoke - Palagružu, Galijulu i Jabuku. O načinima povlačenja vanjske granice teritorijalnog mora opširnije vidi: S. ROSENNE, *Geography in International Maritime Boundary-Making, Political Geography*, 1996., No. 3-4, str. 322-324.; G. FRANCALANCI, T. SCOVAZZI, (ur.), *Lines in the Sea*, Dordrecht/Boston/London, 1994., str. 120-124.; C. CARLETON, C. SCHOFIELD, *Maritime Briefing*, International Boundaries Research Unit, Durham, 2001., Vol. 3, br. 3, str. 62.

cijelosti preuzeto i u Konvenciji iz 1982. S obzirom da sudionici Treće konferencije o pravu mora nisu potanje raspravljali o načinima utvrđivanja vanjske granice teritorijalnog mora, izbor između spomenutih metoda ili njihovo kombiniranje, ostavljeni su, dakle, na volju državama. Pri tome su obalne države dužne, kao i prilikom utvrđivanja polaznih crta, poštivati temeljno pravilo prema kojemu - pojas teritorijalnog mora uvijek treba slijediti opći smjer obale.¹⁴

Posebno treba istaknuti da obalne države imaju pravo i na teritorijalno more oko svojih otoka, neovisno o njihovoj veličini, pa čak i oko stijena na kojima nije moguć ljudski boravak ili samostalni gospodarski život.¹⁵ To proizlazi iz sadržaja članka 10. Konvencije o teritorijalnom moru i vanjskom morskom pojasu iz 1958., kao i iz članka 121. Konvencije iz 1982. Obje konvencije sadrže i potpuno istu definiciju otoka: "Otok je prirodni dio kopna, okružen vodom, koji je suh za visoke vode." Dakle, svaki otok ali i otočić, atol, hrid, greben i stijena, pod uvjetom da su iznad morske razine za visoke vode, odgovaraju toj definiciji.¹⁶ Podrazumijeva se da njome nisu obuhvaćeni umjetni otoci, uređaji i naprave, jer oni nisu prirodni dio kopna. Stoga nemaju vlastitoga teritorijalnog mora i njihovo postojanje ne utječe na određivanje granica teritorijalnog mora.¹⁷

Od otoka valja razlikovati uzvišice suhe za niske vode (engl. *low-tide elevations*) koje su također prirodni komadi kopna okruženi morem, ali su njime preplavljeni za visoke vode. Prema članku 13. Konvencije iz 1982. "kada se uzvišica suha za niske vode nalazi u cijelosti na udaljenosti od kontinenta ili otoka koja prelazi

14 Na to je još 1951. godine upozorio Međunarodni sud u presudi britansko-norveškog spora o ribolovu. (*I.C.J., Reports 1951.*, str. 129).

15 Ruska Federacija je u članku 2. zakona iz 1988. godine (Federal Act on the internal maritime waters, territorial sea and contiguous zone of the Russian Federation) izričito navela da se njezina definicija teritorijalnog mora "također primjenjuje na sve otoke Ruske Federacije", *Law of the Sea Bulletin*, 2001., No. 46, str. 16. Sličnom formulacijom je i Tunis odredio granice protezanja svojega teritorijalnog mora u članku 1. zakona iz 1973. (Act No. 73-49 delimiting the territorial waters), *The Law of the Sea, National Legislation on the Territorial Sea, the Right of Innocent Passage and Contiguous Zone...*, str. 384.

16 Više vidi: D. BOWET, Islands, Rocks, Reefs, and Low-Tide Elevations in Maritime Boundary Delimitations, u: J. I. Charney, L. M. Alexander, (ur.). *International Maritime Boundaries*, Dordrecht/Boston/London, 1993., Vol. I, str. 131-151.; M. C. CICIPIELLO, The Effect of Islands on the Delimitation of Marine Areas, *Prinosi*, 1990., br. 24, str. 7-39.; U. LEANZA, Le formazioni insulari nel Mediterraneo: regime giuridico ed effetti sulle delimitazioni marine, *Prinosi*, 1996., br. 26, str. 85-122.; V. BARIĆ PUNDA, I. GRABOVAC, Pojam otoka u međunarodnom pravu s posebnim osvrtom na Palagružu i razgraničenje morskih i podmorskih prostora Republike Hrvatske, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 1995., br. 39 – 40, str. 105-112.

17 O umjetnim tvorevinama na moru i podmorju koje služe u različite svrhe (terminali uz koje pristaju trajekti, baze ribarskih brodova, umjetni gradovi i sl.) vidi: H. W. JAYEWARDENE, *The Regime of Islands in International Law*, Dordrecht/Boston/London, 1990., str. 7-9.

širinu teritorijalnog mora, ona nema vlastitog teritorijalnog mora.”¹⁸ U presudi spora između Bahreina i Katara iz 2001. godine Međunarodni sud je zaključio da - kada se neka uzvišica suha za niske vode nalazi unutar prostora teritorijalnog mora neke obalne države, ta država nad njom ima suverenost, s obzirom da ona ima suverenost nad čitavim dnom i podzemljem svojega teritorijalnog mora.¹⁹ Iako ne mogu same generirati teritorijalno more, takve uzvišice ipak mogu utjecati na crtu razgraničenja teritorijalnog mora ako se nalaze na njegovome vanjskom rubu ili u spornome morskome prostoru parničnih strana, na što upućuje sudska praksa.²⁰

U propisima obalnih država Sredozemlja kojima su određene vanjske granice njihovih teritorijalnih mora, uzvišice suhe za niske vode navode se jedino u zakonima Egipta²¹ i Tunisa.²²

Također i sidrišta (engl. *roadstead*) koja uobičajeno služe brodovima za krcanje i sidrenje, a koja bi se inače u cijelosti ili djelomično nalazila izvan vanjske granice teritorijalnog mora, u skladu s člankom 12. Konvencije uključena su u teritorijalno more.²³

3. ŠIRINA TERITORIJALNIH MORA U SREDOZEMLJU

Od vremena Grotiusa sve do usvajanja Konvencije UN-a o pravu mora 1982. godine širina teritorijalnog mora bila je jedno od najspornijih pitanja cjelokupnoga međunarodnog prava mora. S obzirom da su uz širinu toga pojasa usko vezani vitalni državni interesi, posebice gospodarski i vojni, oštra konfrontacija većine obalnih država o tom pitanju kroz duga povijesna razdoblja onemogućavala je postizanje bilo kakvog zajedničkog stajališta, a dovela je i do neuspjeha dviju kodifikacijskih konferencija – u Haagu 1930. i Ženevi 1960. godine.

18 Sadržaj toga članka gotovo je istovjetan sa sadržajem članka 11. Konvencije o teritorijalnome moru i vanjskom pojasu iz 1958.

19 Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain, Merits, Judgment, *I. C. J. Reports* 2001, par. 204., <http://www.icj-cij.org/docket/files/87/11055.pdf>.

20 Cf. V. Đ. DEGAN, Pravni naslov i efektivnost kao osnove suverenosti nad državnim područjem, *Poredbeno pomorsko pravo*, br. 162, 2008., str. 17.

21 Decree concerning the Territorial Waters of the Arab Republic of Egypt of 15 January 1951, as amended by Presidential Decree of 17 February 1958, (članak 6.). *The Law of the Sea, National Legislation on the Territorial Sea, the Right of Innocent Passage and Contiguous Zone...*, str. 117.

22 Act No. 73-49 delimiting the territorial waters, 1973., (članak 1.), *ibid.*, str. 384.

23 Udaljena sidrišta su, prema tome, enklave teritorijalnog mora u otvorenome moru. Stoga ih obalna država mora jasno obilježiti i zajedno s njihovim granicama objaviti na pomorskim kartama.

Za što veću širinu teritorijalnog mora desetljećima su se uporno zalagale mnoge površinom manje i srednje države, prvenstveno zbog razloga vezanih uz nacionalnu sigurnost i mogućnost isključivog iskorištavanja njegovih bogatstava. S druge strane, snažne pomorske sile zbog svojih interesa nisu odstupale od nastojanja da pojas teritorijalnog mora bude što uži. O granicama njegovoga protezanja nisu se uspjele dogovoriti ni na Ženevskoj konferenciji 1958. godine, iako je tom prilikom usvojena Konvencija o teritorijalnome moru i vanjskom pojasu.²⁴ Konsenzus o tom pitanju prvi put u povijesti postignut je na Trećoj konferenciji UN-a o pravu mora, kada je konačno utvrđena maksimalna širina teritorijalnog mora od 12 milja računajući od polaznih crta.²⁵ Valja napomenuti da je tu širinu teritorijalnog mora u praksi primjenjivao veliki broj država iz svih dijelova svijeta još znatno prije početka Konferencije.²⁶

Od zemalja koje imaju obale na Sredozemlju svoja teritorijalna mora do širine od 12 milja prve su protegnule crnomorske države - Sovjetski Savez čak nekoliko desetljeća prije svih ostalih, već 1927. godine²⁷, Bugarska 1951.²⁸ i Rumunjska 1956. godine.²⁹

24 Opširnije vidi: D. RUDOLF, *Međunarodno pravo mora*, Zagreb, 1985., str. 75-80.; V. Đ. DEGAN, *Međunarodno pravo mora i izvori međunarodnog prava*, Zagreb, 1989., str. 62-63, 66,68.; J. AN-DRASSY, B. BAKOTIĆ, B. VUKAS, *Međunarodno pravo*, sv. 1, Zagreb, 1995., str. 181-182.; D. M. JOHNSTON, *The Theory and History of Ocean Boundary Making*, Kingston/Montreal, 1988., str. 82-85.; P. MALANCZUK, *Akehurst's Modern Introduction to International Law*, Seventh revised edition, London and New York, 2003., str. 178-179.; M. DIXON, *International Law*, Sixth Edition, Oxford, 2007., str. 211.

25 Konsenzus o širini teritorijalnog mora postignut je prvenstveno zahvaljujući načinu usaglašavanja "u paketu" - istodobno s pitanjima širine gospodarskog pojasa i pravnog režima u međunarodnim tjesnacima. Potanje o tome vidi: T. T. B. KOH, *Negotiating a New World Order for the Sea*, *Virginia Journal of International Law*, 1984., Vol. 24, str. 768-771.; D. RUDOLF, *o.c.*, str. 80-83.

26 Teritorijalno more široko 12 milja 1973. godine imale su 52 države u svijetu.

27 Ta širina teritorijalnog mora ispred crnomorskih obala Sovjetskog Saveza navodi se u uredbi od 15. lipnja 1927. godine. Prema: *International Maritime Boundaries*, J. I. Charney, L. M. Alexander, (ur.), Dordrecht /Boston/London, 1993., Vol. II, str. 1682.

28 U skladu s dekretom br. 514 od 10. listopada 1951. (Prema: R. W. SMITH (ur.), *National Claims to Maritime Jurisdiction, Limits in the Seas*, No.3. 8th Revision, Washington, 2000., str. 20. Odredba o današnjoj širini teritorijalnog mora Bugarske navedena je u članku 16. zakona od 28. siječnja 2000. (Maritime Space, Inland Waterways and Ports Act of the Republic of Bulgaria) www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/BGR_2000_Act-.PDF).

29 Rumunjska je tu širinu odredila dekretom br. 39 od 28. siječnja 1956. Protezanje svojega teritorijalnog mora danas uređuje propisima usvojenim 1990. (Act concerning the Legal Regime of the Internal Waters, the Territorial Sea and the Contiguous Zone of Romania – članci 1. i 3.) *Law of the Sea Bulletin*, 1991., No. 19, str. 9.

Egipat je 1958. godine propisima članka 5. predsjedničkog dekreta br. 180, koji je i danas na snazi, udvostručio širinu svojega teritorijalnog mora, koja je sedam godina ranije bila određena do udaljenosti od šest milja.³⁰ Granice svoje suverenosti na moru do udaljenosti od 12 milja zakonom br. 2 iz 1959. proširila je i Libija,³¹ a slijedili su je 1963. godine Sirija³² i Alžir,³³ te Cipar i Turska godinu dana kasnije.³⁴ Taj pojas u širini od 12 milja uspostavila je 1971. i Francuska,³⁵ a Maroko³⁶ i Tunis³⁷ 1973. godine. Prije dovršetka rada Treće Konferencije UN-a o pravu mora svoje teritorijalno more do te granice protegnule su još četiri države iz toga područja - Italija 1974.,³⁸ tri godine kasnije Španjolska³⁹ te Malta 1978. godine.⁴⁰ Bivša SFR Jugoslavija proširila je svoje teritorijalno more s 10 na 12 milja 1979. godine

30 Decree concerning the Territorial Waters of the Arab Republic of Egypt of 15 January 1951, as amended by Presidential Decree of 17 February 1958, *The Law of the Sea, National Legislation on the Territorial Sea, the Right of Innocent Passage and Contiguous Zone...*, str. 117.

31 Act concerning the delimitation of Libyan territorial waters, *ibid.*, str. 198.

32 Dekretom br. 304 od 28. prosinca 1963., (*Official Gazzete of the Syrian Arab Republic* no. 2/1964.)

33 Člankom 1. dekreta br. 63-403 od 12. listopada 1963., koji je i danas na snazi, www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/DZA_1963_Decree.pdf.

34 The Territorial Sea Law, No. 45 of 1964, *The Law of the Sea, National Legislation on the Territorial Sea, the Right of Innocent Passage and Contiguous Zone...*, str. 100.

35 Francuska je već je početkom XVIII. stoljeća polagala pravo na 6 milja široki pojas mora uz svoje obale na Sredozemlju. Današnje granice francuskog teritorijalnog mora određene su člankom 1. zakona br. 71-1060 od 14. prosinca 1971. godine. www.unorg/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/FRA_1971_Law.pdf.

36 Act No. 1.73.211 establishing the Limits of the Territorial Waters and the Exclusive Fishing Zone of Morocco, of 2 March 1973, (članak 1). www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/MAR_1973_Act.pdf.

37 U skladu s člankom 1. zakona br. 73-49 od 2. kolovoza 1973., www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/.../TUN.htm.

38 Italija je nekoliko desetljeća primjenjivala u praksi širinu teritorijalnog mora od 6 milja temeljem običaja, a tu granicu je i formalno usvojila zakonodavstvom iz 1942. godine (opravdavajući to proširenje nužnošću postavljanja terminala za primanje tankera velike nosivosti podalje od obala). Suverenost nad teritorijalnim morem i zračnim prostorom do granice od 12 milja uspostavila je zakonom iz 1974. godine (Navigation Code of 30 March 1942, as amended by Law No. 359 of 14 August 1974, www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ITA_1974-Code.pdf). Detaljnije vidi: U. LEANZA, *Il nuovo diritto del Mare e la sua applicazione nel Mediterraneo*, Torino, 1993., str. 169.; T. TREVES, *Il diritto del mare e l'Italia*, Milano, 1995., str. str. 41-42.

39 U skladu s člankom 3. zakona br. 10 od 4. siječnja 1977., *The Law of the Sea, National Legislation on the Territorial Sea, the Right of Innocent Passage and Contiguous Zone...*, str. 352.

40 Protezanje svojega teritorijalnog mora do granice od 12 milja od polaznih crta Malta je proklamirala 18. srpnja 1978., usvojivši izmjene zakona br. XXXII iz 1971. O primjeni propisa iz 1978. u praksi vidi: G. H. BLAKE, Coastal state sovereignty in the Mediterranean sea: the case of Malta, *GeoJournal*, 1997., Vol. 41, no. 2, str. 175.

Zakonom o izmjenama Zakona o obalnome moru, vanjskome morskom pojasu i epikontinentalnom pojasu.⁴¹

Tri milje široko teritorijalno more do danas je zadržala samo Velika Britanija (ispred obala triju teritorija koje posjeduje u području Sredozemlja – Gibraltara i dviju suverenih vojnih baza na Cipru). Grčka i Turska još uvijek imaju teritorijalna mora široka šest milja zbog više spornih pitanja u pogledu njihovih morskih prostora u Egejskome moru.⁴² U zakonodavstvima svih ostalih sredozemnih država navedena je širina toga morskog prostora - 12 milja od polaznih crta (normalnih i ravnih). Može se, dakle, zaključiti da je danas širina svih teritorijalnih mora u Sredozemlju usklađena s člankom 3. Konvencije iz 1982., prema kojem - “Svaka država ima pravo ustanoviti širinu svojega teritorijalnog mora do granice koja ne prelazi 12 morskih milja, mjenjenih od polaznih crta koje su određene u skladu s Konvencijom.”

Iz toga pravila, koje je već preraslo u opće običajno pravo mora, proizlazi dakle, da države mogu odrediti i manju širinu toga pojasa, ali ne mogu prigovoriti niti jednoj državi koja odredi njegovu punu širinu. Teritorijalno more široko 12 milja danas ima 139 od ukupno 152 obalne države u svijetu. Sedam država još uvijek ima teritorijalno more široko 200 milja,⁴³ a u zakonima ostalih zemalja navedene su granice protezanja toga pojasa od 6 i 3 milje, te 30 milja (Togo).⁴⁴ Iako ni jednim pravilom međunarodnog prava nije određena najmanja širina teritorijalnog mora, može se ipak zaključiti da je širina od tri milje minimalna širina koju države mogu normirati prilikom utvrđivanja vanjskih granica toga morskog prostora, u kojem pored prava imaju i važne obveze u pogledu plovidbe.⁴⁵

Većina obalnih država Sredozemlja svoje teritorijalno more proširila je s neke od užih granica na maksimalno dopuštenih 12 milja. Samo su Sirija i Albanija morale smanjivati širinu protezanja toga pojasa radi usklađivanja s važećim međunarodnopravnim pravilima. Zakonom br. 37 od 16. kolovoza 1981. godine⁴⁶ **Sirija** je odredila granicu svoje suverenosti u politički i strategijski vrlo nestabilnom

41 Tada je ukinut vanjski pojas širok 2 milje uspostavljen 1965. godine Zakonom o obalnome moru, vanjskome morskom pojasu i epikontinentalnom pojasu Jugoslavije (*Služeni list FNRJ*, br. 22/65, 25/70 i 21/74).

42 Teritorijalno more Turske izvan Egejskog mora široko je 12 milja.

43 Benin, Kongo, Ekvador, Salvador, Liberija, Peru i Somalija.

44 Prema: Table of claims to maritime jurisdiction (as at 28 May 2008), prepared by the Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of Legal Affairs, United Nations, http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/table_summary_of_claims.pdf

45 O tome vidi: R. R. CHURCHILL, A. V. LOWE, *The Law of the Sea*, Second Edition, Manchester, 1998., str. 68.; J. R. V. PRESCOTT, C. SCHOFIELD, *The Maritime Political Boundaries of the World*, Second Edition, Leiden/Boston, 2005., str. 33.

46 *Official Gazzete of the Syrian Arab Republic* no. 34/1981.

području Sredozemnog mora na udaljenosti od čak 35 milja od obale. Nakon brojnih prosvjeda i napetosti uslijed toga čina, tijekom više od dvadeset i dvije godine,⁴⁷ Sirija je zakonom iz 2003. napokon širinu svojega teritorijalnog mora uskladila s međunarodnim pravom.⁴⁸ Valja podsjetiti da Sirija ni danas nije stranka Konvencije iz 1982. te niti jedne od ženevskih konvencija o pravu mora iz 1958. godine.

Kada je **Abanija** 23. veljače 1976. godine dekretom br. 5384 izmijenila širinu svojega teritorijalnog mora sa 12 na 15 milja,⁴⁹ izazvala je prosvjede brojnih država, među kojima Sjedinjenih Američkih Država i bivše Jugoslavije. Motiv za takvu albansku odluku jasno se može iščitati iz izjave predstavnika Albanije na Trećoj konferenciji UN-a o pravu mora, prema kojoj, zbog neprekidnog tranzita supersila kroz Sredozemno more i Jadran, Albanija smatra nužnim ponovno razmotriti širinu svojega teritorijalnog mora, pomičući njegovu granicu preko 12 milja.⁵⁰ Tek 9. ožujka 1990. godine usvajanjem zakona br. 7366,⁵¹ Albanija je širinu svojega teritorijalnog mora uskladila s međunarodnopravnim limitom.

Širinu teritorijalnog mora ograničenu na samo tri milje u Sredozemlju još uvijek primjenjuje **Velika Britanija ispred obala svojih suverenih vojnih baza na Cipru te ispred Gibraltara**. Kada je 1960. godine Cipar ostvario nezavisnost (nakon britanske uprave pod kojom je bio još od 1878. godine), Ujedinjeno Kraljevstvo je i nadalje zadržalo pod svojim suverenitetom na otoku vojne baze Dhekelia i Akrotiri (256 km²) s pripadajućim teritorijalnim morem. U Ugovoru o osnivanju Republike Cipar određeno je da se teritorijalno more ispred tih dviju baza, za razliku od teritorijalnog mora Cipra, proteže samo do udaljenosti od tri milje.⁵²

Velika Britanija još od 1723. godine ustraje u svojim zahtjevima za tri milje širokim teritorijalnim morem ispred Gibraltara, čemu se Španjolska uporno protivi. Ta granica, kao i sam britanski položaj na poluotoku za Španjolsku su sporni, budući da članak X. Ugovora iz Utrechta (od 13. srpnja 1713.) ne smatra pravnim temeljem za takve britanske zahtjeve. Dugotrajni i dosada potpuno

47 Oštro su prosvjedovali Izrael i Sjedinjene Američke Države, ali i daleki Novi Zeland. Poblize vidi: U. LEANZA, *La delimitazione del mare territoriale nel Mediterraneo*, ZBFR, 1995, br. 1, str. 30-31.

48 Prema članku 4. zakona br. 28 od 19. studenoga 2003. godine (Definition Act of Internal Waters and territorial Sea Limits of the Syrian Arab Republic), *Law of the Sea Bulletin*, 2004., No. 55, str. 14.

49 12 milja široko teritorijalno more Albanija je uspostavila 1970. godine.

50 Prema: U. LEANZA, *Il nuovo diritto del Mare e la sua applicazione nel Mediterraneo...*, str. 169-170.

51 *Law of the Sea Bulletin*, 1990., No. 16, str. 2.

52 Treaty concerning the Establishment of the Republic of Cyprus (Annex A) od 19. kolovoza 1960. Tekst ugovora vidi: *UNITEDNATIONS/DOALOS/Delimitation Treaties Infobase*.

nedjelotvorni pregovori Španjolske i Velike Britanije o širini teritorijalnog mora u Algeciraskom (Gibraltarskom) zaljevu kao i u tjesnacu, uz povremene napetosti u međudržavnim odnosima, traju sve do danas.⁵³ Zbog toga je Španjolska i svoje pristupanje Konvenciji o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu iz 1958. godine te Konvenciji iz 1982. popratila izjavom da se "taj čin ne može tumačiti kao priznavanje bilo kakvih prava ili situacija u vezi s morskim prostorima Gibraltara koji nisu uključeni u članak 10. Ugovora iz Utrechta od 13. srpnja 1713. između španjolske i britanske krune." Sadržaj te izjave unijet je i u zakon br. 10/1977 od 4. siječnja 1977. godine,⁵⁴ kojim je Španjolska proširila svoje teritorijalno more do granice od 12 milja. Prije toga, više od dvije stotine godina širina teritorijalnog mora Španjolske iznosila je 6 milja.⁵⁵

Za tu tradicionalnu širinu teritorijalnih mora u Sredozemlju tijekom čitavog trajanja Treće konferencije o pravu mora posebno se zalagao Izrael. Tu granicu u praksi je primjenjivao od 23. listopada 1956. (u skladu sa zakonom br. 5717) sve do 5. veljače 1990. Odredbom članka 1. zakona br. 5750 širina izraelskog teritorijalnog mora tada je ipak udvostručena.⁵⁶

Republika Hrvatska precizirala je širinu svojega teritorijalnog mora u članku 18(1). Pomorskog zakonika iz 2004. na sljedeći način: "Teritorijalno more Republike Hrvatske je morski pojas širok 12 morskih milja, računajući od polazne crte u smjeru gospodarskoga pojasa." Granice protezanja teritorijalnog mora na sličan su način određene i u zakonima Monaka⁵⁷ te Ruske Federacije,⁵⁸ a detaljnošću propisa o opsegu toga morskog prostora posebno se ističe članak 5. zakona Ukrajine iz 1991. godine.⁵⁹

Iz njihove analize u cjelini razvidno je da u pogledu određivanja širine teritorijalnog mora u Sredozemlju postoji očito nastojanje država za primjenom odredbi Konvencije o pravu mora iz 1982., unatoč tome što još četiri države iz toga područja do danas nisu postale njezinim strankama. S obzirom na to, sukob

53 Španjolska nikada nije službeno priznala suverenost Velike Britanije nad teritorijalnim morem ispred obala Gibraltara. Prema španjolskom tumačenju Ugovora iz Utrechta, Velika Britanija ima pravo samo na usko područje mora ispred luke Gibraltar.

54 Vidi: *The Law of the Sea, National Legislation on the Territorial Sea, the Right of Innocent Passage and Contiguous Zone...*, str. 352.

55 Potanje vidi: U. LEANZA, *o.c.*, str. 168.

56 *Law of the Sea Bulletin*, 1990., No. 16, str. 17.

57 Vidi: Sovereign Ordinance No. 5094 delimiting the Territorial Waters of Monaco, of 14 February 1973, *The Law of the Sea, National Legislation on the Territorial Sea, the Right of Innocent Passage and Contiguous Zone...*, str. 226.

58 Federal Act on the internal maritime waters, territorial sea and contiguous zone of the Russian Federation, 17 July 1998 (članak 2.), *Law of the Sea Bulletin*, 2001., No. 46, str. 16.

59 Statute of Ukraine concerning the State frontier, *Law of the Sea Bulletin*, 1994, No. 25, str. 85.

Grčke i Turske oko proširenja granica njihovih teritorijalnih mora može se smatrati iznimkom. Prije analize njihovih suprotnih stajališta o tom pitanju u sljedećim odjeljcima ovoga rada, potrebno je istaknuti da je taj problem samo dio vrlo složenoga grčko-turskog spora u Egejskome moru, koji zbog više neriješenih pitanja (vezanih uz razgraničenje njihovih teritorijalnih mora te epikontinentskih pojaseva, granice suverenosti nad zračnim prostorom, zahtjeve u pogledu demilitarizacije pojedinih grčkih otoka i dr.) već desetljećima opterećuje odnose tih država. Valja također podsjetiti, da su svi istočnoegejski otoci, s izuzetkom Gökçeada (grč. Imroz) i Bozca (grč. Tenedos) te skupine Tavsan, u skladu s odredbama mirovnih ugovora iz Lausanne (1923.) i Pariza (1947.) pripali Grčkoj, zbog čega je tursko-grčka granica na moru vrlo blizu obale turskog kopna.

3.1. Granice protezanja teritorijalnog mora Grčke

Teritorijalno more Grčke i danas se proteže “šest morskih milja od obale” u skladu s propisima usvojenim još prije više od sedam desetljeća. Ta granica na moru utvrđena je zakonom br. 230 od 17. rujna 1936.,⁶⁰ a predsjedničkim dekretom iz 1931. godine određena je širina teritorijalnog mora za svrhe civilnog zračnog prometa do granice od “deset morskih milja od obale”.⁶¹ U skladu s tim propisima 65% Egejskog mora je pod pravnim režimom otvorenog mora, a čak i u najužim dijelovima širina otvorenog mora dostatna je za slobodno odvijanje međunarodne plovidbe između Crnog mora i ostalih dijelova Sredozemlja.⁶²

Grčka je više puta u različitim prigodama isticala svoje pravo na proširenje granica teritorijalnog mora, a u Uredbi br. 187 iz 1973. godine navela je da “teritorijalno more obuhvaća morske prostore čija širina je utvrđena na 6 morskih milja, a može se i drugačije odrediti predsjedničkim dekretom, na prijedlog Vijeća ministara”.⁶³ I na Trećoj konferenciji UN-a o pravu mora Grčka se zalagala za širinu toga pojasa od 12 milja, a njezina stajališta najbolje se mogu iščitati iz izjave voditelja grčke delegacije Tzounisa:

“U pogledu pitanja teritorijalnog mora, na Konferenciji o pravu mora postignut je konsenzus o prihvaćanju 12 morskih milja. Grčka stoga ima pravo proširiti svoje teritorijalno more do te granice. Stoga ne možemo

60 *The Law of the Sea, National Legislation on the Territorial Sea, the Right of Innocent Passage and Contiguous Zone...*, str. 142.

61 Decree of 6/18 September 1931 to define the extent of the territorial waters for the purposes of aviation and the control thereof, *ibid.*

62 Potanje vidi: U. D. KLEMM, *Aegean Sea*, u: R. Bernhardt (ur.), *Encyclopedia of Public International Law*, Amsterdam - New York - Oxford - Tokyo, 1990., 12, Geographic Issues, str. 3-8.

63 Cit. prema: K. M. IOANNOU, *The Greek Territorial Sea*, u: T. C. Kariotis, *Greece and the Law of the Sea*, The Hague/London/Boston, 1997., str. 129.

prihvatiti činjenicu da odustanemo od prava koje nam je dodijeljeno temeljem međunarodnog prava. To pitanje ovisi o suverenoj volji države. To ne znači da će Grčka proširiti svoje teritorijalno more na 12 morskih milja, ali u svakom slučaju ne može odustati od tog prava.”⁶⁴

Rasprava dviju država o proširenju granica teritorijalnog mora posebno se zaostrija 1995. godine, nakon što je Grčka ratificirala Konvenciju iz 1982., iskazujući namjeru da i u praksi primijeni njezin članak 3. Zbog geografskih značajki Egejskog mora (poluzatvoreno i usko more, s više od tri tisuće otoka, otočića i hridi) primjena tog pravila značila bi proširenje grčke suverenosti nad 64% od ukupnoga područja Egejskog mora, Turskoj bi preostalo samo 8,3% , a znatno bi se smanjili i sadašnji prostori otvorenog mora.⁶⁵

Turska se snažno protivila takvom zahtjevu, smatrajući ga kao *casus belli* zbog više razloga. Prvi razlog vezan je uz pravo neškodljivog prolaska brodova prema turskim lukama u Egejskom moru i iz njih. Morski pristup Izmiru, Istanbulu i Tjesnacima u slučaju takvog proširenja bio bi moguć samo kroz grčko teritorijalno more. Unatoč pravu neškodljivog prolaska, Turska je iskazala zabrinutost da bi u pojedinim slučajevima mogla biti izložena potpunom zatvaranju. Drugi razlog odnosi se na utjecaj takvog proširenja na promjenu sadašnje *de facto* granice teritorijalnog mora između turske obale i istočnih Egejskih otoka, koje bi svakako poremetilo *status quo* što ga obje strane poštuju već desetljećima. Treći i najvažniji razlog - učinci su koje bi to proširenje imalo na smanjenje prostora njezinoga epikontinentskog pojasa u Egejskome moru.⁶⁶

Grčka je tvrdila da odredba iz članka 3. Konvencije o pravu mora iz 1982. odražava progresivni razvoj općeg međunarodnog prava kroz praksu država. Isticala je, također, da proširenjem njezinoga teritorijalnog mora na 12 milja Turska ne bi pretrpjela štetu u pogledu svojih trgovačkih morskih putova zahvaljujući pravu neškodljivog prolaska, koje se temelji na člancima 17.- 26. Konvencije iz 1982., a zajamčeno je brodovima svih država, s jedinom obvezom da poštuju zakone i propise obalne države.⁶⁷

64 Cit. prema: T. SCOVAZZI, Il limite del mare territoriale nell' Egeo, u: *Elementi di diritto internazionale del mare...*, str. 223.

65 Poblize vidi: J. M. VAN DYKE, An Analysis of the Aegean Disputes under International Law, *Ocean Development and International Law*, Vol. 36, 2005., str. 83.

66 Cf. G. H. BLAKE, Marine Policy Issues for Turkey, *Marine Policy Reports*, 1985., br. 7, str. 3.; F. A. AHNISH, *The International Law of Maritime Boundaries and the Practice of States in the Mediterranean Sea*, Oxford, 1993., str. 269-270.; J. R. V. PRESCOTT, C. SCHOFIELD, o.c., str. 387.

67 O grčkim obrazloženjima potrebe proširenja teritorijalnog mora više vidi: A. CALIGIURI, Lo status del Mare Egeo tra rivendicazioni nazionali e diritto internazionale, u: G. Cataldi (ur.), *“La Méditerranée et le droit de la mer à l'aube du 21ème siècle”*, Bruxelles, 2002., str. 382 i d.

U traženju mogućih rješenja ovoga problema svakako treba imati na umu da Turska do danas nije postala strankom Konvencije iz 1982., kao ni ženevskih konvencija o pravu mora. Stoga u tu svrhu prvenstveno valja uzeti u obzir one norme međunarodnog prava na čije su poštivanje obje države obvezane, posebice opća načela koja proizlaze iz međunarodne sudske prakse. Također treba istaknuti da se intervencija europskih institucija u ovom sporu dosada nije pokazala kao pozitivan činitelj. Umjesto da bude posrednik među stranama, Europska unija je zastupala svoje interese u sporu, potičući Grčku da proširi svoje teritorijalno more na 12 milja, jer je jedina država članica koja svoju suverenost na moru još nije protegnula do tih granica.⁶⁸

3.2. Granice protezanja teritorijalnog mora Turske

Ispred svojih obala u Crnome moru i jugoistočnome dijelu Sredozemlja (istočno od meridijana 029°05'E) Turska danas ima teritorijalno more široko 12 milja. Jedino u Egejskome moru granica njezine suverenosti ne prelazi udaljenost od 6 milja, u skladu s načelom reciprociteta, koje je utvrđeno još zakonom od 15. svibnja 1964. godine. U članku 2. toga zakona eksplicitno se tvrdi da se prema državama koje proglase teritorijalno more šire od 6 milja, granice turskoga teritorijalnog mora utvrđuju u skladu s načelom reciprociteta.

Prema turskom stajalištu reciprocitet u pogledu širine teritorijalnog mora u Egeju nužan je zbog geografskih ograničenja toga područja.⁶⁹ Temeljem toga propisa Turska je već 1975. godine, u vrijeme potpisivanja Protokola o razgraničenju teritorijalnog mora sa Sovjetskim Savezom, proširila državne granice ispred svojih crnomorskih obala do udaljenosti od 12 milja (budući da je Sovjetski Savez to već ranije učinio).⁷⁰ Novi zakon br. 2674 od 20. svibnja 1982. godine, koji je i danas na snazi, jasno je potvrdio turski zahtjev za 12 milja širokim teritorijalnim morem u Crnome moru, kao i proširenje turskoga teritorijalnog mora u Sredozemlju, isključujući Egej. U članku 1. toga zakona navedeno je:

“Širina turskoga teritorijalnog mora je šest morskih milja. Vijeće ministara ima pravo ustanoviti granice na udaljenosti većoj od šest milja za određena mora, nakon što razmotri sve relevantne značajke i okolnosti u tim morima, pod uvjetom da je to u skladu s načelom pravičnosti.”⁷¹

68 *Ibid.*

69 Takva stajališta predmet su kritike u grčkoj doktrini, posebice uporaba termina “reciprocitet” i “pravičnost”, za koje se ističe da nisu prihvaćeni na Trećoj konferenciji UN-a o pravu mora u pogledu pitanja granica teritorijalnog mora. O tome vidi više: K. M. IOANNOU, *o.c.*, str. 139-140.

70 Što je razvidno iz sadržaja toga dokumenta, vidi: *International Maritime Boundaries*, J. I. Charney, L. M. Alexander, (ur.), Dordrecht/Boston/London, 1993., Vol. II, str. 1681-1691.

71 *The Law of the Sea, National Legislation on the Territorial Sea, the Right of Innocent Passage and*

U tijeku pripremnih radova za Treću konferenciju o pravu mora, kao i čitavo vrijeme njezinoga trajanja, Turska je bila stalni protivnik prijedloga o granici teritorijalnog mora od 12 milja. Na drugom zasjedanju u Caracasu predstavnik Turske iznio je prijedlog da se u specifičnim područjima poput zatvorenih ili poluzatvorenih mora širina teritorijalnog mora određuje sporazumom država u tome području. U tome prijedlogu je navedeno, među ostalim:

“Postoje... regije u kojima nekoliko država ima izlaz na usko more i gdje je postignuta vrlo delikatna ravnoteža u određivanju teritorijalnog mora na temelju starih normi. To se može vidjeti na primjeru aktualne širine teritorijalnih mora Turske i Grčke u Egejskom moru koja iznosi šest milja... Proširenje teritorijalnog mora jedne od obalnih država u takvome moru može poremetiti postojeću ravnotežu i naštetiti legitimnim interesima drugih država, koji nisu ograničeni samo na plovidbu.”⁷²

U izjavi od 9. prosinca 1982. predstavnik Turske je istaknuo da “granica od 12 morskih milja nije niti obvezna granica, niti granica koja se automatski primjenjuje”. Ta granica prema turskom gledištu samo je “maksimalna širina koja se može primijeniti unutar općeg ograničenja, koje je određeno člankom 300. Konvencije...”⁷³ Valja podsjetiti da prema tom članku “države stranke u dobroj vjeri ispunjavaju obveze preuzete Konvencijom i ostvaruju prava, jurisdikciju i slobode priznate u Konvenciji na način koji ne dopušta zloupotrebu prava.” Ipak, na ranije spomenutu najavu Grčke o proširenju granica teritorijalnog mora, Turska je u rezoluciji koju je Velika turska narodna skupština usvojila 8. lipnja 1995., zaprijetila da će taj čin vlada u Ankari smatrati povredom svojih “vitalnih interesa” i poduzeti “sve mjere uključujući i vojne” da te svoje interese zaštiti.⁷⁴

Iako je, dakle, Turska i sama primijenila granicu od 12 milja, i nadalje se radi zaštite tih svojih “vitalnih interesa” oštro protivi bilo kakvoj promjeni granica teritorijalnih mora u Egeju, čak i sredstvima koja su u suprotnosti s načelom zabrane prijetnje silom ili upotrebe sile prema Povelji Ujedinjenih naroda. U tom svjetlu valja promatrati i već desetljećima dugo inzistiranje Turske na nekim specifičnim aspektima primjene pravila o maksimalnoj širini teritorijalnog mora, unatoč tome što je to pravilo već preraslo u opće običajno pravo mora.

Iako Konvencija iz 1982. priznaje koncept “zatvorenih ili poluzatvorenih mora”, njezinim odredbama nisu predviđena nikakva posebna prava ili ograničenja za države koje imaju obale na takvim morima, nego im se samo preporučuje

Contiguous Zone..., str. 385.

⁷² UNCLLOS III, *Official Records*, Vol. I, str. 169.

⁷³ *Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Documents*, XVII, str. 76.

⁷⁴ *OMRI Daily Digest*, br. 112, od 9. lipnja 1995.

međusobna suradnja.⁷⁵ Razvidno je, dakle, da je Treća konferencija UN-a o pravu mora odbacila koncepciju po kojoj bi “zatvorenim ili poluzatvorenim morima” trebalo dozvoliti neke kodificirane iznimke od univerzalno primjenjivih pravila, za što se Turska uporno zalagala.

4. RAZGRANIČENJE TERITORIJALNOG MORA PREMA PRAVILIMA IZ ČLANKA 15. KONVENCIJE IZ 1982. I TEMELJNIM NAČELIMA SUDSKE PRAKSE

Prije razmatranja odredbi o razgraničenju teritorijalnih mora koje su obalne države Sredozemlja unijele u svoje interne akte, a potom i sadržaja sporazuma temeljem kojih je konačno utvrđeno šest njihovih granica, ukratko valja podsjetiti na konvencijska pravila o razgraničenju tih morskih prostora kao i na najvažnija pravna načela proizašla iz dosadašnjih presuda.

Na razgraničenje teritorijalnih mora država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče primjenjuju se pravila sadržana u članku 15. Konvencije UN-a o pravu mora, koja su preuzeta iz članka 12(1). Ženevske konvencije o teritorijalnome moru i vanjskom pojasu. Članak 15. Konvencije iz 1982. u cjelini glasi: “Kad obale dviju država leže sučelice ili međusobno graniče, nijedna od tih dviju država nije ovlaštena, ako među njima nema suprotnog sporazuma, proširiti svoje teritorijalno more preko crte sredine, kojoj je svaka točka jednako udaljena od najbližih točaka polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora svake od tih dviju država. Ova se odredba, međutim, ne primjenjuje u slučaju gdje je zbog historijskog naslova ili drugih posebnih okolnosti potrebno razgraničiti teritorijalna mora dviju država na drukčiji način.”

S obzirom da su u obje konvencije unijete, dakle, jednake norme o utvrđivanju državnih granica na moru, nedvojbeno se mogu smatrati iskazom općega običajnog prava, što je 2001. godine potvrdio i Međunarodni sud u presudi spora između Bahreina i Katara.⁷⁶ U literaturi iz međunarodnog prava mora ti zajednički

75 U skladu s člankom 123. Konvencije.

76 Case concerning Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain), Judgment of 16 March 2001. par. 1-251, International Court of Justice website http://www.icj-cij.org/idoocket/iqb/iqbjudgments/ijudgment_20010316 (par. 175).

I Arbitražni sud je u odluci iz 1981. o razgraničenju Dubajia i Shjaraha izjednačio običajno i ugovorno pravo određujući “bočnu crtu jednake udaljenosti” od granične crte na obali između dvaju dijelova Ujedinjenih Arapskih Emirata “u skladu s načelima sadržanima u članku 12. Konvencije o teritorijalnome moru i vanjskom pojasu i nacrtu članka 15. Konvencije o pravu mora.” Tekst odluke vidi: *International Law Reports*, Vol. 91, 1993., str. 543-677.

konvencijski propisi nazivaju se i – *pravilom o crti sredine /posebnim okolnostima*,⁷⁷ na koje se često upućuje i u sudskim presudama.⁷⁸

U okviru međunarodnog prava mora razgraničenje morskih prostora danas je jedno od najtemeljitiije obrađenih područja, u kojem međunarodna sudska i arbitražna praksa imaju nezaobilaznu ulogu. Budući da je svaki slučaj morskog razgraničenja između država jedinstven, prvenstveno zbog različite konfiguracije njihovih obala, normativna pravila često ne mogu pružiti najbolja rješenja za brojna sporna pitanja. S obzirom da sudske presude stvaraju pravo za svaku određenu spornu situaciju, načela i objektivni kriteriji koji su se tim putem izgrađivali još od početka prošlog stoljeća, od presudnog su značaja za rješavanje najvećeg broja otvorenih graničnih pitanja na moru.

Iako su presude koje se odnose na razgraničenje isključivo teritorijalnih mora rijetke,⁷⁹ jer sporna pitanja vezana uz te morske prostore države uglavnom rješavaju pregovorima, ovdje ipak valja istaknuti najvažnija pravna načela proizašla iz dosadašnjih presuda o kojima pri svakom razgraničenju na moru valja voditi računa. Pri tome treba imati na umu činjenicu da “međunarodna judikatura o morskim razgraničenjima čini cjelinu, a da nekolicina presuda koje se odnose isključivo na razgraničenje teritorijalnog mora ne dokazuje praktično ništa.”⁸⁰

77 Više o primjeni toga pravila vidi: V. Đ. DEGAN, *Uti possidetis i crta sredine u kopnenim i morskim razgraničenjima*, *Poredbeno pomorsko pravo*, god. 42. br. 157, 2003., str. 27-28, *id.*, Konsolidacija pravnih načela o razgraničenjima morskih prostora i slovenska “Bijela knjiga” iz 2006. godine, *Poredbeno pomorsko pravo*, god. 46. br. 161, 2007., str. 23 i d., V. PRESCOTT, C. SCHOFIELD, *o.c.*, str. 219, 236-237.; L. B. SOHN, J. E. NOYES, *Cases and Materials on the Law of the Sea*, Ardsley, 2004., str. 284-285.; N. M. ANTUNES, *Towards the Conceptualisation of Maritime Delimitation*, Leiden/Boston, 2003., str. 32-33.; F. A. AHNISH, *o.c.*, str. 53-57.; B. KWIATKOWSKA, *Equitable Maritime Boundary Delimitation – A Legal Perspective*, u: H. CAMINOS (ur.), *Law of the Sea*, Aldershot-Burlington-Singapore-Sydney, 2001., str. 254-255.

78 Boljem razumijevanju pravila o crti sredine/posebnim okolnostima značajan doprinos dala je odluka Arbitražnog tribunala od 30. lipnja 1977. u sporu o razgraničenju epikontinentskih pojava između Kraljevine Velike Britanije i Sjeverne Irske i Francuske Republike. Tribunal je izrekao da kombinacija tih dviju metoda u jedno pravilo ima za posljedicu da stranka koja se poziva na posebne okolnosti ne snosi teret njihovog dokazivanja te da Tribunal vodi računa *proprio motu* o tim okolnostima. Vidi: *International Legal Materials*, No. 2, 1979., str. 48. par. 68.

I u presudi Međunarodnog suda u sporu Bahrein/Katar upućuje se također na to pravilo te, među ostalim, navodi: “Najlogičnija i najčešće primjenjivana metoda sastoji se u povlačenju privremene crte sredine i potom u razmatranju treba li tu crtu uskladiti u svjetlu postojanja posebnih okolnosti...”. http://www.icj-cij.org/idoctr/iqb/iqbjudgments/ijudgment_20010316 (par. 176).

79 Prva moderna međunarodna presuda koja se odnosi na razgraničenje morskih prostora i jedina do sada koja se u cijelosti odnosi samo na razgraničenje teritorijalnog mora presuda je Stalnoga arbitražnog suda u sporu Grisbadarna između Norveške i Švedske od 23. listopada 1909. godine.

80 Tako V. Đ. DEGAN, *Konsolidacija pravnih načela o razgraničenjima morskih prostora i slovenska “Bijela knjiga” iz 2006. godine*, *Poredbeno pomorsko pravo*, god. 46. br. 161, 2007., str. 14.

Kao jedno od temeljnih pravila koje je primjenjivo pri svim razgraničenjima valja istaknuti načelo da *kopno dominira morem*, izrečeno u presudi Međunarodnog suda od 20. veljače 1969. godine u sporu o epikontinentskom pojasu u Sjevernome moru.⁸¹ To načelo iz kojeg proizlazi da obalna država ne može imati valjani pravni naslov nad morskim prostorima koji se ne naslanjaju na njezinu obalu potvrđeno je i u nizu kasnijih odluka toga suda,⁸² a u presudi Arbitražnog tribunala od 14. veljače 1985. u sporu između Gvineje i Gvineje Bisau formulirano je na sljedeći način:

“U cilju da svako razgraničenje bude provedeno pravično i na objektivnim temeljima, važno je osigurati da, koliko je to moguće, svaka država kontrolira morsko područje sučelice svoje obale i u svojoj blizini.”⁸³

I u arbitražnoj presudi u sporu Barbadosa i Trinidada i Tobaga od 11. travnja 2006. navedeno je, među ostalim, da je “polazište svakog razgraničenja pravni naslov države nad datim morskim prostorom...”⁸⁴

Države čije obale leže sučelice ili imaju zajedničku kopnenu granicu na istoj obali, prema članku 15. Konvencije iz 1982., nemaju pravo proširiti svoje teritorijalno more preko crte sredine, osim ako među njima ne postoji **sporazum**. Jednostrani akti država nemaju u tom pogledu međunarodnopravnog učinka. I ovdje, dakle, važi već spomenuto načelo prema kojemu - “utvrđivanje granica morskih prostora uvijek ima međunarodni aspekt”, koje je 1951. godine istaknuo Međunarodni sud u presudi britansko - norveškog spora o ribolovu⁸⁵ Budući da su sva ugovorna pravila o razgraničenjima morskih prostora *jus dispositivum*, i u pogledu razgraničenja teritorijalnog mora države mogu zajednički ugovoriti i drukčija rješenja od onih predviđenih pravilima međunarodnog prava.⁸⁶

81 *I.C.J. Reports* 1969., str. 52, par. 96.

82 Vidi par. 86 u presudi spora o epikontinentskom pojasu u Egejskome moru od 19. prosinca 1978., (*I.C.J. Reports* 1978., str. 37), par. 73 u presudi spora o epikontinentskom pojasu između Tunisa i Libije od 24. veljače 1982., (*I.C.J. Reports* 1982., str. 67) te par. 157 u presudi spora između Kanade i Sjedinjenih Država o morskoj granici u zaljevu Maine od 12. listopada 1984., (*I.C.J. Reports* 1984., str. 313-314).

83 *International Legal Materials*, 1986., Vol. 25, str. 290, par. 92.

84 *International Legal Materials*, 2006., Vol. 45, str. 837, par. 224.

85 Vidi *supra*, bilj. 8.

86 Profesor Degan ističe da je članak 15. Konvencije iz 1982. tipičan propis dispozitivne naravi, koji je “za razliku od svih ostalih odredaba o razgraničenjima na moru...ipak jedini istinski pravni propis s određenim sadržajem, koji je prerastao i u opće običajno međunarodno pravo.” Potanje vidi: V. Đ. DEGAN, Pravna načela o razgraničenjima morskih prostora, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 35/51-52, 1988. str. 709.

Osim u slučaju postojanja sporazuma, primjena **crte sredine** nije obvezna ni ako postoji historijski naslov odnosno druge posebne okolnosti. Ukoliko se ni jedna obalna država ne može ili ne želi pozvati na neki od tih izuzetaka, svaka od njih može jednostrano proširiti svoje teritorijalno more do crte sredine, koja u tim okolnostima važi *erga omnes*.⁸⁷ Takvi slučajevi, u kojima ne postoji dužnost pregovaranja prema općemu međunarodnom pravu,⁸⁸ u praksi su vrlo česti.⁸⁹

Crta sredine (ekvidistanca) najšire je prihvaćen i univerzalno primjenjiv kriterij odnosno metoda razgraničenja morskih prostora, koja pri svim razgraničenjima dovodi do predvidljivih rezultata. Od ukupno 157 ugovora o razgraničenju zaključenih do 2000. godine, 124 odnosno 79% njih, temelje se na crti jednake udaljenosti.⁹⁰ U literaturi iz prava mora navodi se da je ekvidistanca s geometrijskog stajališta crta koja je na jednakoj udaljenosti od bilo kojih dviju točaka i ide okomito kroz središte crte koja povezuje dvije točke.⁹¹ Razlikuju se tri glavna tipa ekvidistance - striktna, simplificirana i modificirana.

Striktna ekvidistanca je crta razgraničenja koja nastaje striktnom primjenom članka 15. Konvencije iz 1982. Sve točke te crte jednako su udaljene od najbližih točaka polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora država koje se međusobno razgraničavaju. Taj tip crte sredine sastoji se od velikog broja segmenata, a karakterizira ga učestalo mijenjanje smjera. Radi izbjegavanja takve složene crte razgraničenja, države utvrđuju *simplificiranu ekvidistanču* tako da smanje broj točaka u kojima ta crta mijenja smjer. Zbog praktičnih razloga pojednostavljena ekvidistanca vrlo često je u primjeni. Iako se temelji na jednakoj udaljenosti od polaznih crta, *modificirana ekvidistanca* prilagođava se specifičnostima u području razgraničenja. Ta crta razgraničenja sastoji se od segmenata koji spajaju točke čiji

87 Cf. V. Đ. DEGAN, *Međunarodno pravo mora u miru i u oružanim sukobima*, Rijeka, 2002., str. 284.; N. KLEIN, *Dispute Settlement in the UN Convention on the Law of the Sea*, Cambridge, 2005., str. 241-242.; S. P. SHARMA, *Territorial sea*, u: R. Bernhardt (ur.), *Encyclopedia of Public International Law*, Amsterdam - London - New York - Oxford - Paris - Shannon - Tokyo, 1995., Vol. Four, str. 821.

88 Dakle, u tim specifičnim slučajevima ne vrijedi već spomenuta dužnost *bona fide* pregovaranja, kako ju je formuliralo Vijeće Međunarodnog suda u Haagu u presudi spora o morskoj granici u zaljevu Maine od 12. listopada 1984 godine. Vidi *supra*, bilj. 9.

89 Iz brojnih primjera prakse vršenja suverenosti susjednih država može se zaključiti da postoji njihov prešutan dogovor o crti sredine ili o nekom drugom razgraničenju. To je posebno važno u pogledu pravne sigurnosti u tjesnacima koji služe međunarodnoj plovidbi, a nisu širi od 24 milje. Vidi više: V. Đ. DEGAN, *O granicama na prostorima mora, morskog dna i podzemlja, Usporedno pomorsko pravo*, 1991., br. 131-132, str. 191. Vidi također: U. LEANZA, *Il nuovo diritto del Mare e la sua applicazione nel Mediterraneo...*, str. 176.

90 J. R. V. PRESCOTT, C. SCHOFIELD, *o.c.*, str. 239.

91 Opširnije vidi: K. TURKALJ, *Piranski zaljev, Razgraničenje teritorijalnog mora između Hrvatske i Slovenije*, Zagreb, 2001., str. 36.

položaj nije striktno jednako udaljen od polaznih crta, budući da neki otoci ili hridi nisu uzeti u obzir ili im je dan samo djelomični učinak.⁹²

Sve dok su vanjske granice teritorijalnog mora bile uže od 12 milja, metoda crte sredine nije dovodila do apsurdnih rezultata. I kod protezanja državnoga morskog područja do pune širine, ekvidistanca vrlo rijetko prouzrokuje nepravedne učinke za samo jednu od država. Churchill i Lowe ističu da je primjena metode ekvidistance "normalna praksa" između država čije obale leže sučelice, ali kod država čije se obale dodiruju takav način razgraničenja, ipak se pokazao "manje konzistentnim".⁹³

Prilikom bočnog razgraničenja, posebice između država čije obale imaju specifičnu konfiguraciju (s izraženim ulegnućima, izbočenim otocima, i sl.) ponekad se odstupa od povlačenja crte jednake udaljenosti. U takvim slučajevima države su za utvrđivanje granične crte koristile neku od sljedećih metoda: granična crta povlači se okomito na opći smjer obale, povlači se geografskom uporednicom ili podnevnikom koji prolazi kroz točku izbijanja kopnene granice na obalu, povlači se pod pravim kutom od točke u kojoj kopnena granica izbija na obalu, granična crta nastavlja se u smjeru kojim je kopnena granica izbila na obalu.⁹⁴

Temeljem članka 15. Konvencije iz 1982. od crte sredine može se odstupiti odnosno ta se crta može modificirati i uvažavanjem historijskog naslova ili drugih posebnih okolnosti.

Pod historijskim naslovom podrazumijeva se podloga (trajna i dovoljno duga upotreba, prakticanje) na kojoj je nastalo, prestalo, promijenilo se ili izgubilo neko pravo.⁹⁵ Takav naslov postoji ako obalna država u nekom području neprekinuto kroz dugo razdoblje ostvaruje isključivu vlast, a ostale države takvo stanje izričito ili prešutno priznaju. (S obzirom da su pitanja vezana uz historijski naslov već analizirana u brojnim radovima naših znanstvenika, posebice s obzirom na nastojanja Slovenije da dokaže svoj historijski naslov nad cjelokupnim vodama Savudrijske vale/Piranskog zaljeva),⁹⁶ ovdje se neće detaljnije razmatrati.

92 Detaljnije o načinima modificiranja crte sredine vidi: L. LEGAULT, B. HANKEY, Method, Oppositeness and Adjacency, and Proportionality in Maritime Boundary Delimitation, u: *International Maritime Boundaries*, J. I. Charney, L. M. Alexander (ur.), Dordrecht/Boston/London, 1993., Vol. I, str. 206-211. Vidi također: P. B. BEAZLEY, Technical Aspects of Maritime Boundary Delimitation, *Maritime Briefing*, International Boundaries Research Unit, Durham, 1994., Vol. 1, br. 2, str. 7-9.; *Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries*, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of Legal Affairs, United Nations New York, 2000., str. 47-55.

93 R. R. CHURCHILL, A. V. LOWE, o.c., str. 154.

94 Potanje o primjeni tih metoda s primjerima iz prakse vidi: D. RUDOLF, o.c. str. 108-109.; K. TURKALJ, o.c., str. 54-58. Vidi također: L. LEGAULT, B. HANKEY, o.c., str. 211- 212.; *Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries...*, str. 57-58.

95 Tako D. RUDOLF, *Enciklopedijski rječnik međunarodnog prava mora*, Split, 1989., str. 104.

96 Vidi primjerice: V. Đ. DEGAN, V. BARIĆ PUNDA, Jednostrani akti država u pravu mora napose s obzirom na spor Slovenije i Hrvatske na Sjevernom Jadranu, *Zbornik radova Pravnog fakulteta*

Iako je izraz posebne okolnosti naveden već u odredbama ženevskih konvencija o pravu mora iz 1958., nikada nije precizno definiran. Jedine konkretnije smjernice o sadržaju te sintagme mogu se pronaći u pripremnim radovima Komisije za međunarodno pravo, iz kojih proizlazi da posebne okolnosti obuhvaćaju - neuobičajenu konfiguraciju obale, postojanje otoka i plovnih putova.⁹⁷ U praksi država kao i u literaturi iz međunarodnog prava mora te okolnosti se ponekad vrlo široko tumače, pa se u njih ubrajaju i prava ribolova i plovidbe, nedjeljivih ležišta sirove nafte i plina, postojanja kablova te prisutnosti nenastanjenih stijena i obalnih izbočina.⁹⁸ Stoga u razjašnjavanju pojma i sadržaja "posebnih okolnosti" koje opravdavaju otklon od crte sredine u korist jedne ili druge parnične strane, pravičnost suca ili arbitra ima vrlo važnu ulogu.

U presudi u sporu o razgraničenju epikontinentskih pojaseva u Sjevernome moru /SR Njemačka protiv Nizozemske i Danske/ iz 1969. godine, Međunarodni sud je uvažio postojanje posebnih okolnosti i uputio stranke da sporazumno odrede granicu. Ustvrdio je da metoda ekvidistance ima sposobnost primjene u gotovo svim okolnostima te da niti jedna druga metoda nema tu kombinaciju praktične prikladnosti i sigurnosti (predvidljivosti) u primjeni. Sud je, međutim, ipak zaključio da ti faktori nisu dovoljni da bi tu metodu pretvorili u pravno pravilo koje bi bilo obvezatno u svim okolnostima u kojima se stranke drukčije ne dogovore, odnosno u kojima se ne može dokazati da postoje posebne okolnosti.⁹⁹

I u sporu između Libije i Malte o razgraničenju njihovih epikontinentskih pojaseva iz 1985. godine Haški sud je istaknuo da se razgraničenje "mora postići primjenom pravičnih načela, vodeći računa o posebnim okolnostima, kako bi se postigao pravičan rezultat..."¹⁰⁰ U pogledu pravnog naslova obalnih država na

u Splitu, god. 45. br. 4(90), 2008., str. 850-855.; V. Đ. DEGAN, Konsolidacija pravnih načela o razgraničenjima morskih prostora i slovenska "Bijela knjiga" iz 2006. godine, *Poredbeno pomorsko pravo*, god. 46. br. 161, 2007., str. 31-33.; *id.*, Uti possidetis i crta sredine u kopnenim i morskim razgraničenjima, *Poredbeno pomorsko pravo*, god. 42. br. 157, 2003., str. 28.; Međunarodno pravo kao osnova rješavanja preostalih sporova na području bivše SFRJ, *Adrias*, sv. 12, 2005., str. 46-47.; V. IBLER, *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*, Zagreb, 2001., str. 156-161.; K. TURKALJ, *o.c.*, str. 37-39.

97 Iz zapisnika o radu te komisije može se zaključiti da se spominjanjem posebnih okolnosti u konvencijama nastojao opravdati otklon od primjene crte sredine, s obzirom da njezina automatska primjena može dovesti do nepravilnog rezultata razgraničenja. Vidi: *Report of the International Law Commission, United Nations General Assembly Official Records, 11th Sess., Supp. No. 9 (A/3159)*, 1956., str. 18.; *Yearbook of the International Law Commission*, I, 1953., str. 79, i II, 1956., str. 253, 271-272, 300.

98 Vidi: N. M. ANTUNES, *o.c.*, str. 32-35.; E. GOUNARIS, The Extension and delimitation of sea areas under the sovereignty, sovereign rights and jurisdiction of coastal States, *Essays on the New Law of the Sea, Prinosi*, 1985, br. 21, str. 94.

99 *I.C.J. Reports* 1969., str. 24, par. 22-23.

100 *I.C.J. Reports* 1985., str. 38, par. 45.

te morske prostore, Sud je naveo da “postojanje jednakog naslova obalnih država *ipso iure* i *ab initio* ne podrazumijeva jednakost prostora njihovih pojaseva, a da se pri tom ne vodi računa o okolnostima unutar pojasa; stoga nije moguće *a priori* isključiti uzimanje u obzir duljine obala kao posebnu okolnost.”¹⁰¹

U odluci kojom je riješen spor o morskom razgraničenju Kanade i Francuske u području Saint-Pierre-et-Miquelon iz 1992. Arbitražni sud je istaknuo da su “geografske značajke u srcu postupka razgraničenja”,¹⁰² a u sporu Danske i Norveške o morskom razgraničenju u području između Grenlanda i Jan Mayena 1993. godine Međunarodni sud je definirao “posebne okolnosti” kao one okolnosti koje mogu modificirati rezultat do kojeg je došlo čistom primjenom načela ekvidistance.¹⁰³ Sud je stoga u spornom prostoru razgraničenja najprije povukao *privremenu crtu sredine*, a nakon toga *ispitivao posebne okolnosti* koje bi mogle opravdati njezinu korekciju. Takav postupak razgraničenja u dvije etape međunarodna sudska tijela primijenila su i u rješavanju niza drugih sporova - između Eritreje i Jemena 1999., Bahreina i Katara 2001., Kameruna i Nigerije 2002., Barbadosa i Trinidada i Tobaga 2006. te između Gvajane i Surinama 2007. godine.

Iz dosadašnjeg razvoja međunarodne judikature razvidno je da pri razgraničenju teritorijalnih mora na udaljenostima do 24 milje, ako disparitet duljine relevantnih obala u prostoru razgraničenja nije izrazit, druge relevantne okolnosti rijetko opravdavaju odstupanje od crte sredine. Iako su i brojni drugi čimbenici imali određenu ulogu u vrednovanju pravičnosti razgraničenja, međunarodni suci i arbitri oslanjali su se, dakle, uglavnom na geografske kriterije.

4.1. Odredbe o razgraničenju teritorijalnih mora u nacionalnim zakonodavstvima obalnih država Sredozemlja

U većini nacionalnih zakonodavstava obalnih država Sredozemlja pitanje razgraničenja teritorijalnih mora uopće se ne razmatra. Samo devet država iz toga područja unijelo je u svoje interne akte odredbe koje se mogu primijeniti na utvrđivanje granice njihovoga teritorijalnoga mora s teritorijalnim morem država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče. Sadržaj tih odredbi upućuje na zaključak da zakonodavstva sredozemnih država, uz izuzetak Bugarske, uglavnom slijede temeljne elemente iz članka 15. Konvencije o pravu mora.

Crta sredine kojoj je svaka točka jednako udaljena od najbližih točaka polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnoga mora svake od država, izričito se navodi u članku 2. zakona **Francuske** od 14. prosinca 1971. (*Law No. 71-1060 regarding the*

101 *Ibid.*, str. 43, par. 54.

102 *International Legal Materials*, No. 5, 1992., str. 1160, par. 24.

103 *I.C.J. Reports* 1993., str. 62, par. 55.

delimitation of French territorial waters). Takav način razgraničenja teritorijalnog mora predviđen je i u članku 2. zakona **Maroka** od 2. ožujka 1973. (*Act No. 1.73.211 establishing the Limits of the Territorial Waters and the Exclusive Fishing Zone of Morocco*).

Zakonski propisi **Španjolske** iz 1977. godine (*Act No. 10/1977- članak 4.*) predviđaju kriterij crte sredine samo ako ne dođe do sporazuma s drugom državom o nekoj drugoj graničnoj crti. Španjolski zakon poštuje, dakle, poput marokanskoga načelo ekvidistance, što je od posebne važnosti za prijeporna granična pitanja između tih dviju država vezana uz španjolske enklave i male otoke ispred marokanske obale.

Iz članka 8. zakona **Egipta** od 15 siječnja 1951. (*Decree concerning the Territorial Waters of the Arab Republic of Egypt*) proizlazi da je sporazum prvo sredstvo za razgraničenje teritorijalnog mora u slučaju preklapanja morskih prostora nad kojima se proteže suverenost Egipta i njemu susjednih država.

Turska je jedina država Sredozemlja koja je u propisima o razgraničenju teritorijalnoga mora (*Act No. 2674 of 20 May 1982, on the Territorial Sea of the Republic of Turkey*), uz sporazum navela i element posebnih okolnosti i situacija u regiji, smatrajući takvu formulaciju primjerenom zbog složenih pitanja razgraničenja s Grčkom u Egejskome moru. Valja napomenuti da je Turska još na Trećoj konferenciji UN-a o pravu mora predlagala da se razgraničenje obavlja sporazumno na temeljima pravičnosti i uz uvažavanje svih relevantnih posebnih okolnosti, posebice ističući konfiguraciju obale i prisutnost otoka, otočića i hridi.¹⁰⁴

Rumunjska je 7. kolovoza 1990. godine usvojila novi zakon kojim je uredila i pitanja vezana uz svoje teritorijalno more (*Act concerning the Legal Regime of the Internal Waters the Territorial Sea and the Contiguous Zone of Romania*). U skladu s člankom 2. toga zakona morski prostori pod njezinom suverenošću razgraničit će se sa susjednim državama sporazumima zaključenim u skladu s načelima i normama međunarodnog prava. Takva formulacija upućuje na zaključak da u vrijeme donošenja spomenutih propisa još nisu postojali sporazumi o razgraničenju teritorijalnog mora Rumunjske sa susjednim državama.¹⁰⁵

U članku 5. zakona **Ukrajine** od 4. studenoga 1991. (*Statute of Ukraine concerning the State frontier*) među ostalim se navodi, da ta država može u nedostatku sporazuma, razgraničenje svojega teritorijalnog mora urediti sukladno općepriznatim načelima i normama međunarodnog prava. Vrlo sličan pristup pitanju razgraničenja teritorijalnog mora razvidan je iz formulacija navedenih u

104 *Doc. A/CONF. 62/C.2/L.9, UNCLOS, Official Records, Vol III, str. 188.*

105 Detaljniju analizu vidi: A. G. O. ELFERINK, *The Law of Maritime Boundary Delimitation, a Case Study of the Russian Federation*, Dordrecht/Boston/London, 1994., str. 281.

članku 3. zakona **Ruske Federacije** od 16. lipnja 1998. (*Federal Act on the internal maritime waters, territorial sea and contiguous zone of the Russian Federation*).¹⁰⁶

Posebno valja izdvojiti odredbu članka 17. zakona **Bugarske** od 28. siječnja 2001. godine (*The Maritime Space, Inland Waterways and Ports Act of the Republic of Bulgaria*) zbog načina na koji se određuje razgraničenje teritorijalnoga mora sa susjednim državama. Povlačenje granične crte geografskom uporednicom (paralelom) koja prolazi kroz točku izbijanja kopnene granice na obalu jedinstven je propis o razgraničenju teritorijalnih mora u Sredozemlju. Takva granična crta koja slijedi paralelu ili određeni meridijan ne može se primijeniti u svim prilikama, jer ovisi o konfiguraciji obale.¹⁰⁷

4.2. Sporazumi o razgraničenju teritorijalnih mora između obalnih država Sredozemlja

U Sredozemnom moru do danas je dvostranim ugovorima konačno definirano samo šest granica teritorijalnih mora između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče.¹⁰⁸ Dva od njih zaključile su bivše države - Sovjetski Savez s Turskom 1973. i SFR Jugoslavija s Italijom 1975. godine. Nekima od njih (između Francuske i Monaka te Bugarske i Turske) ustanovljena je jedinstvena morska granica, kojom su uz teritorijalno more razgraničeni i drugi morski prostori. Mali broj sporazuma o razgraničenju teritorijalnog mora između sredozemnih

106 “The delimitation of the territorial sea between the Russian Federation and States whose coasts are opposite or adjacent to the coast of the Russian Federation shall be carried out in accordance with the generally recognized principles and rules of international law and the international treaties to which the Russian Federation is a party.”

107 Osim Bugarske takav način razgraničenja teritorijalnog mora prihvatile su i neke države Latinske Amerike (Čile, Peru i Ekvador u međusobnim razgraničenjima) te Gambija i Senegal prema Sporazumu iz 1975. godine.

108 Analiza zaključenih ugovora za svrhe ovoga rada provedena je korištenjem nekoliko izvora. Temeljni od njih su sveobuhvatne i sistematično uređene zbirke međunarodnih ugovora *International Maritime Boundaries*, J. I. Charney, L. M. Alexander, Dordrecht/Boston/London, 1993., Vol. I i II, The Hague/Boston/London, 1998., Vol. III, Vol. IV - J. I. Charney, R. W. Smith (ur.), The Hague/London/New York, 2002. te Vol. V - D. A. Colson, R. W. Smith, (ur.), Leiden/Boston, 2005. Uz publikacije Ujedinjenih naroda - *The Law of the Sea, Maritime Boundary Agreements (1985-1991)*, Office for Ocean Affairs and the Law of the Sea, New York, 1992., *The Law of the Sea, Practice of States at the time of entry into force of the United Nations Convention on the Law of the Sea*, New York, 1994. i *Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries*, New York, 2000., koristan izvor bila je i studija Sveučilišta u Genovi i Instituta pravnih znanosti iz Parme - *Lines in the Sea*, G. Francalanci, T. Scovazzi, (ur.), Dordrecht/Boston/London, 1994., te izdanja Océana Publications - *New Directions in the Law of the Sea: Regional & National Developments*, New York 1995. 1998. i 2004., koje uređuju R. S. Lee i M. Hayashi.

zemalja u literaturi iz međunarodnog prava mora najčešće se objašnjava složenim geografskim i političkim okolnostima u tom području.¹⁰⁹

Iako su u nekim slučajevima kroz duga vremenska razdoblja zapreke postizanju sporazuma bila dijametralno suprotna stajališta susjednih država te “političke komplikacije”, u literaturi iz prava mora ističe se da ponekad i postojeći aranžmani (poput sporazuma o privremenoj morskoj granici između Alžira i Tunisa iz 2002. godine¹¹⁰), dugotrajno “djeluju zadovoljavajuće”.¹¹¹

Republika Hrvatska također je zaključila privremeni sporazum o razgraničenju teritorijalnog mora s Crnom Gorom 10. prosinca 2002. godine. Protokolom između Vlade Republike Hrvatske i Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije o privremenom režimu uz južnu granicu između dviju država određena je i privremena granica između njihovih teritorijalnih mora. Mnoge odredbe toga protokola u kojem nije poštivano načelo reciprociteta za Hrvatsku su nepovoljne, a dijelom su i nejasne. Prema odredbama članka 5. uz hrvatsku obalu na ulazu u Bokokotorski zaljev povučena je ravna crta od rta Konfin “do točke udaljene tri kabla” (560 metara) od rta Oštro, a ne crta sredine, pa razlika iznosi 427 četvornih kilometara. Također i točka od koje polazi crta razgraničenja određena člankom 6. Protokola nije na sredini između dviju obala. Udaljenost od rta Oštro do ishodišne točke privremenog razgraničenja osam je puta kraća od udaljenosti od te točke do rta Veslo na crnogorskoj obali. Ni koordinate privremene crte razgraničenja nisu precizno određene, pa se granica u smjeru otvorenog mora ne može povući.

Ugovorom o državnoj granici između Hrvatske i Bosne i Hercegovine, koji je zaključen u Sarajevu 30. srpnja 1999. godine razgraničeni su i morski prostori dviju država. Crta sredine određena odredbama toga ugovora ne poklapa se u potpunosti s upravnim granicama između tih dviju nekadašnjih jugoslavenskih republika, koja je su postojale sve do raspada bivše SFR Jugoslavije 1991. godine. Riječ je o otočićima uz južnu stranu poluotoka Klek (Mali Školj i Veli Školj) te

109 Scovazzi u tom pogledu posebno ističe ulogu otoka, konkavne i konveksne obale, a Blake glavnu zapreku vidi u brojnim još neutvrđenim međunarodnim granicama na kopnu. Poblježi vidi: T. SCOVAZZI, *The Mediterranean Sea Maritime Boundaries*, u: D. A. Colson, R. W. Smith, (ur.), *International Maritime Boundaries*, Leiden/Boston, vol. V, 2005., str. 3484; G. H. BLAKE, *Mediterranean Micro - Territorial Disputes and Maritime Boundary Delimitation* u: U. Leanza (ur.), *Il regime giuridico internazionale del mare Mediterraneo*, Milano, 1987., str. 111 -112. Vidi također: F. A. AHNISH, *o.c.*, str. 262 i d.; U. LEANZA, *La delimitazione del mare territoriale nel Mediterraneo*, ZBFR, 1995, br. 1, str. 26.

110 Tim sporazumom određena je privremena granična crta između njihovih teritorijalnih mora i epikontinentskih pojaseva te vanjskog pojasa Tunisa i ribolovnog pojasa Alžira. U preambuli su stranke izjavile da sporazum zaključuju ponukane željom za jačanjem svojih već odličnih odnosa. Vidi: *Agreement on Provisional Arrangements for the Delimitation of the Maritime Boundaries between the Republic of Tunisia and the People's Democratic Republic of Algeria*, 11 February 2002, *Law of the Sea Bulletin*, 2003., No. 52, str. 41.

111 Poblježi vidi: J. R. V. PRESCOTT, C. SCHOFIELD, *o.c.*, str. 394.

sjeverozapadnom vrhu poluotoka Klek, koji su spomenutim ugovorom pripali Bosni i Hercegovini, pa su njezine unutarnje morske vode i teritorijalno more prošireni za morske prostore vezane uz ta kopnena područja. Sarajevskom ugovor još nije ratificiran u Hrvatskom saboru, a primjenjuje se privremeno od dana potpisivanja.

U odjeljcima koji slijede (4.1.- 4.4.) razmatraju se najprije sporazumi između obalnih država Sredozemlja kojima je konačno utvrđeno razgraničenje njihovih teritorijalnih mora (koji se odnose, dakle, isključivo na utvrđivanje granica njihove suverenosti na moru). Posljednja dva odjeljka (4.5. i 4.6.) posvećena su analizi sporazuma kojima je utvrđena jedinstvena morska granica, a redosljed izlaganja je kronološki.

4.2.1. Cipar - Velika Britanija

Prvo razgraničenje teritorijalnih mora u Sredozemlju izvršeno je 1960. godine između Republike Cipar i Velike Britanije. Te godine Cipar je ostvario svoju nezavisnost nakon dugog razdoblja britanske uprave,¹¹² ali je Velika Britanija i nadalje zadržala svoju punu suverenost nad ciparskim područjima Dhekelia i Akrotiri kao "suverenim vojnim bazama", koje ukupno obuhvaćaju 3% otoka i pripadajuće teritorijalno more. Temeljem ugovora o uspostavi Republike Cipar, granice s britanskim vojnim bazama precizno su definirane kao međunarodne granice.¹¹³ U odjeljku 3. Aneksa A tog ugovora, definirano je i razgraničenje njihovih teritorijalnih mora, koja su tada imala širinu od 3 milje.¹¹⁴ U tu svrhu ustanovljene su četiri kratke linije razgraničenja, koje se pod kutovima različitih smjerova protežu prema pučini od crte niske vode, s polazištima u blizini krajnjih točaka međunarodnih granica na kopnu.

Budući da nikada nije objavljena dokumentacija o pregovorima koji su prethodili tom sporazumu, ni danas nije moguće precizno odrediti načela primijenjena pri povlačenju tih graničnih crta, koje su vjerojatno bile zamišljene kao serija okomica s obzirom na opći smjer obale.¹¹⁵

Razvidno je ipak, da je kod njihovih prvih segmenata primijenjena metoda ekvidistance, koja se djelomično zadržala i u nastavku razgraničenja kod istočne baze Dhekelia. Dalje prema pučini, smjer graničnih crta koje se postupno približavaju jedna drugoj, znatno se mijenja. Nasuprot tome, kod zapadne baze

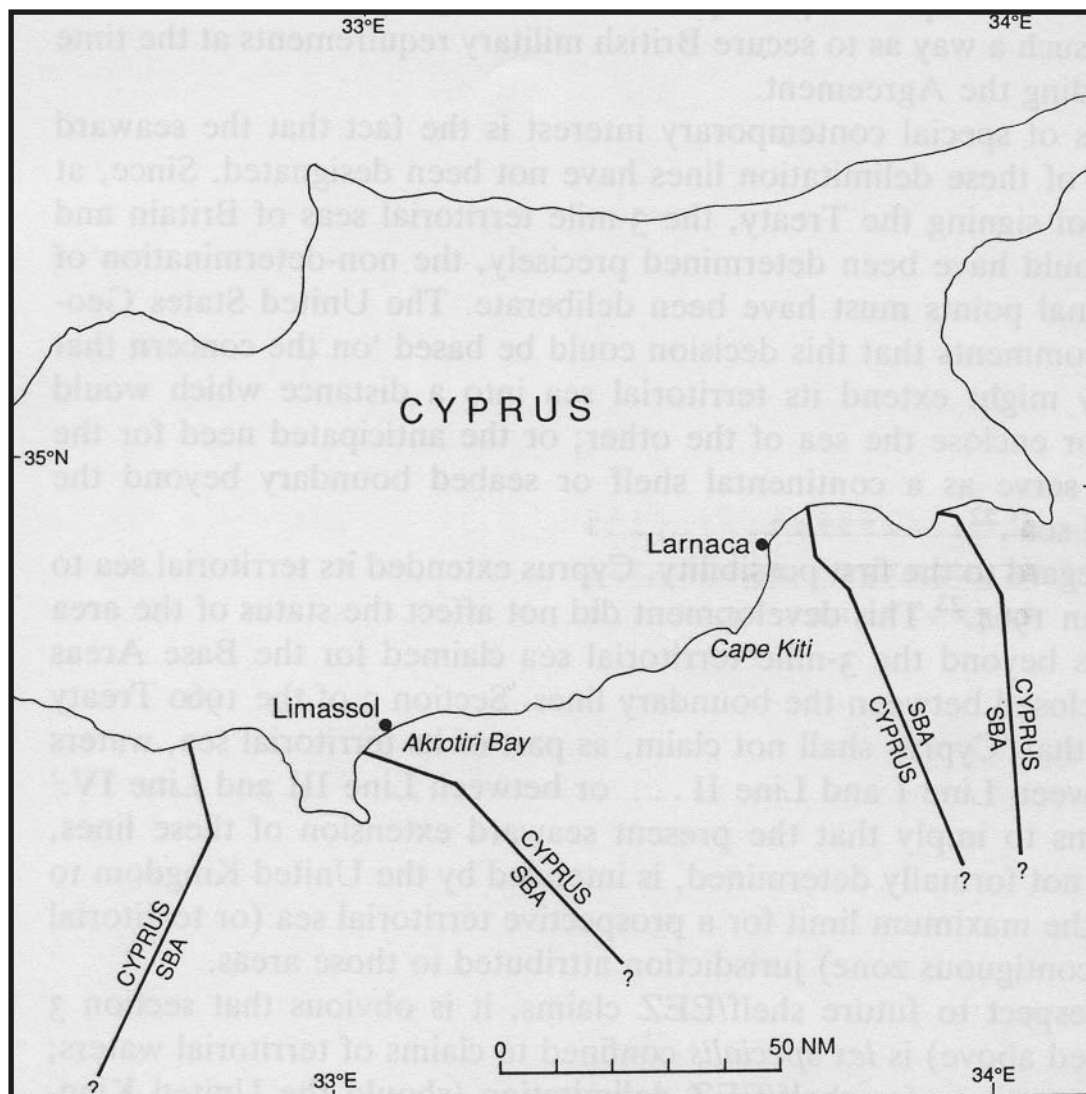
112 Nakon turske vladavine (od 1570.), Cipar je od 1878. godine bio pod britanskom upravom.

113 Treaty concerning the Establishment of the Republic of Cyprus, signed at Nicosia on 16 August 1960, J. I. Charney, L. M. Alexander, (ur.), *International Maritime Boundaries*, Vol. I, Dordrecht/Boston/London, 1993., str.1564-1569.

114 Cipar je 1964. godine proširio svoje teritorijalne more na 12 milja.

115 Cf. U. LEANZA, o.c., str. 35.

RAZGRANIČENJE TERITORIJALNIH MORA IZMEĐU CIPRA I SUVERENIH VOJNIH BAZA VELIKE BRITANIJE

Akrotiri udaljenost između linija razgraničenja povećava se njihovim udaljavanjem od obale. Budući da na pravac njihovoga povlačenja nije primijenjeno nikakvo određeno načelo, u literaturi se ističe da je takav način razgraničenja samo trebao osigurati britanske vojne zahtjeve u vrijeme zaključivanja tog sporazuma.¹¹⁶ Danas je od posebnog značaja činjenica da vanjske, završne točke tih graničnih crta još nisu određene.

4.2.2. Turska - Sovjetski Savez

Turska i Sovjetski Savez zaključili su tri sporazuma o razgraničenju morskih prostora u istočnom i središnjem dijelu Crnog mora. Najprije su 1973. godine utvrdili granicu teritorijalnih mora, potom su 1978. razgraničili i epikontinentske pojaseve, a u prosincu 1986., nakon što je Turska proglasila gospodarski pojas, zaključen je i sporazum između dviju zemalja o granici između njihovih gospodarskih pojaseva. Ti sporazumi danas su relevantni i za razgraničenje morskih prostora Turske s Gruzijom, Ruskom Federacijom i Ukrajinom.

Obale Turske i bivšeg Sovjetskog Saveza nalazile su se sučelice, osim dijela uz njihovu kopnenu granicu na jugoistočnoj obali Crnog mora. Od krajnje točke te kopnene granice crnomorska obala Turske proteže se na jugoistok, a zatim u cijelosti prema zapadu. Obala Sovjetskog Saveza od spomenute kopnene granice protezala se prema sjeveru, a zatim u smjeru sjeverozapada prema Kerčkom prolazu. Ni na jednoj ni na drugoj strani 1973. godine nije bilo ravnih polaznih crta,¹¹⁷ a u tome području nema ni otoka koji su mogli imati utjecaj na razgraničenje. Crta razgraničenja njihovih teritorijalnih mora definirana Protokolom između Vlade SSSR -a i Vlade Republike Turske od 17. travanja 1973.¹¹⁸ može se u najvećoj mjeri ocijeniti kao približna prolongacija smjera njihove kopnene granice. Ipak, za to razgraničenje djelomično je korištena i crta okomita na opći smjer obale.¹¹⁹

Protokol nije, međutim, utvrdio geografske koordinate početne i završne točke tog razgraničenja. U članku I. Protokola navedeno je samo da se granica proteže "uzduž 290 stupnjeva azimuta do vanjske granice teritorijalnih voda (12 n. milja) Turske Republike i SSSR-a." Predviđeno je stoga (u članku II) formiranje tursko-sovjetske komisije za demarkaciju te granične crte. Zajednička komisija koja je s

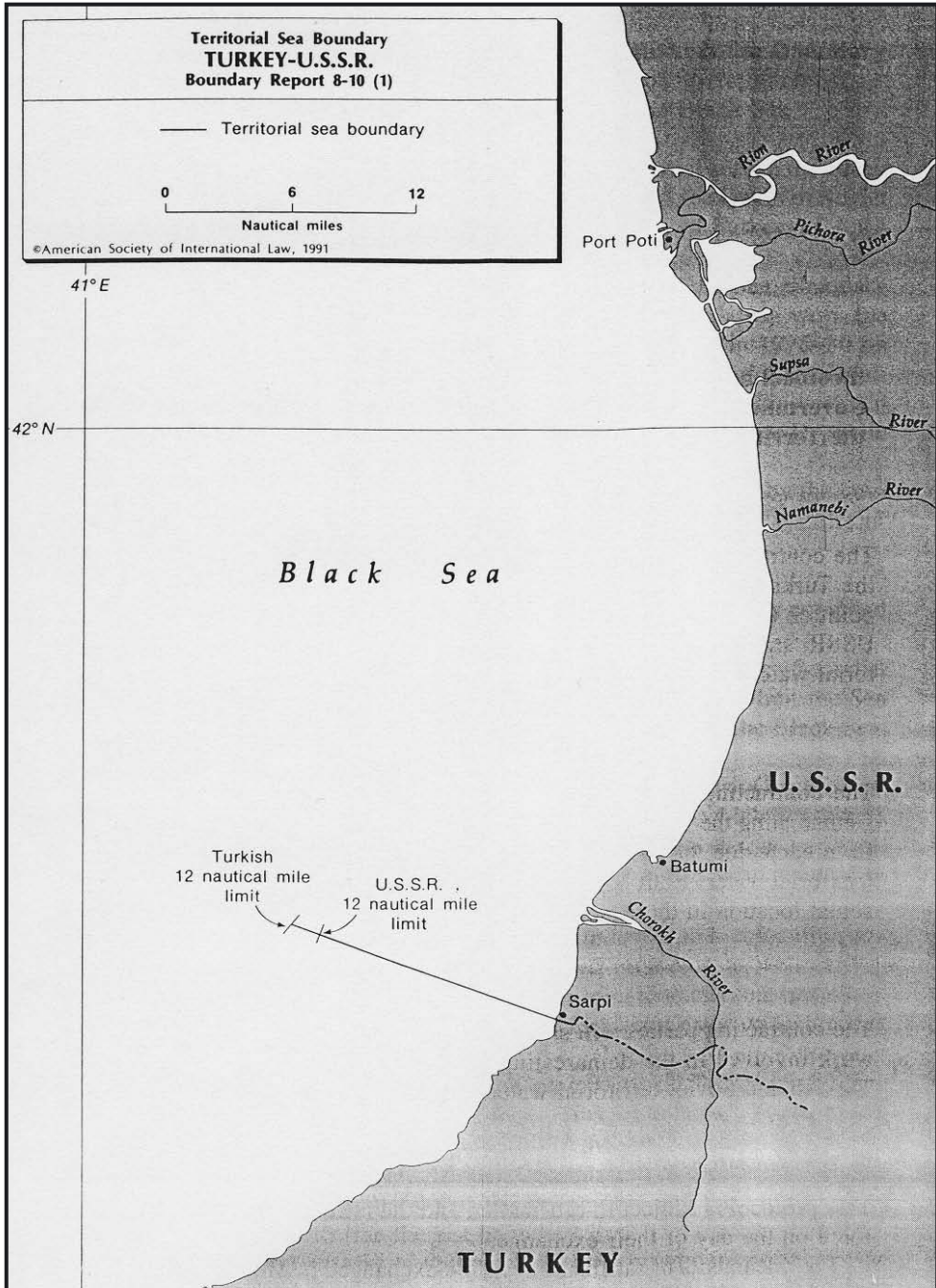
116 O tehničkim pojedinostima tog razgraničenja više vidi: Territorial Sea Boundary: Cyprus - Sovereign Base Area (U.K.), International Boundary Study, Geographer, Department of State, USA, Series A, *Limits in the Seas*, No. 49, str. 2-4.; F. A. AHNISH, *o.c.*, str. 256.; G. H. BLAKE, *o.c.*, str. 112-113.

117 Sovjetski Savez je 1985. godine uspostavio sustav ravnih polaznih crta u Crnome moru.

118 Protokol je stupio je na snagu 27. ožujka 1975. godine. Tekst vidi u: J. I. Charney, L. M. Alexander, (ur.), *International Maritime Boundaries*, Vol. II, Dordrecht/Boston/London, 1993., str. 1686.

119 Detaljnu analizu vidi: *Limits in the Seas*, No. 109, str. 3-4, 10-15.

RAZGRANIČENJE TERITORIJALNIH MORA IZMEĐU TURSKE I BIVŠEG SOVJETSKOG SAVEZA

radom započela 1975. godine, sastavila je u rujnu 1980. Opisni protokol o pravcu tursko-sovjetske crte razgraničenja u Crnome moru.¹²⁰ Prema tom dokumentu, duljina granične crte između teritorijalnih mora dviju država u cjelini iznosi 12,96 milja.¹²¹ Ni u Protokolu iz 1973. niti u Opisnom protokolu iz 1980. godine ne navode se razlozi zbog kojih su stranke pri tom razgraničenju primijenile azimut od 290 stupnjeva.

U literaturi iz međunarodnog prava mora često se ističe pretpostavka da se ta metoda "vjerojatno oslanja na približno produženje općeg smjera završnog dijela kopnene granice".¹²² Odabrana metoda stoga blago odstupa od ekvidistance, a završna točka crte razgraničenja nalazi se bliže turskoj nego sovjetskoj obali.

Dugotrajnost rada na tome relativno jednostavnom razgraničenju i vrlo detaljne odredbe Opisnog protokola iz 1980. godine o obilježavanju granične crte na moru (brojnim oznakama - plutačama i svjetlosnim signalima), nedvojbeno ukazuju na važnost koju je za obje države imalo uređenje dosega protezanja njihovih teritorijalnih mora.

4.2.3. SFRJ - Italija

Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija i Talijanska Republika utvrdile su granicu svojih teritorijalnih mora u Tršćanskom zaljevu Ugovorom potpisanim 10. studenoga 1975.¹²³ u talijanskom gradiću Osimo.¹²⁴ Danas je to državna granica na moru između Italije i država slijednica bivše Jugoslavije - Slovenije i Hrvatske¹²⁵ koje su, u skladu s međunarodnim pravom, naslijedile odgovarajuće dijelove te granice.¹²⁶

120 Tekst vidi u: J. I. CHARNEY, L. M. ALEXANDER, *o.c.*, str. 1687-1691.

121 Opisni protokol iz 1980. određuje geografske koordinate početne i završne točke crte razgraničenja teritorijalnog mora. Početna točka utvrđena je sukladno dokumentima o ponovnom razgraničenju kopnene granice od 29. prosinca 1973. i definirana je na 41° 31' 18,39" SZŠ i 41° 32' 55,06" IZD. Opisni protokol utvrdio je i završnu točku granice teritorijalnih mora na 41° 35' 43,41" SZŠ i 41° 16' 40,88" IZD. Opširan prikaz vidi: A. G. O. ELFERINK, *o.c.*, str. 292-293.

122 *Ibid.* Vidi također: T. SCOVAZZI u: J. I. Charney, L. M. Alexander, *o.c.*, str. 1683.

123 Ugovor je stupio na snagu 3. travnja 1977. Tekst vidi: *Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori*, br. 1/1977.

124 U literaturi iz međunarodnog prava mora taj ugovor se navodi najčešće pod nazivom *Osimski ugovor* (engl. *Treaty of Osimo*, tal. *Trattato di Osimo*).

125 Republika Hrvatska danas ima konačno utvrđenu granicu teritorijalnog mora jedino s Talijanskom Republikom.

126 To je jasno formulirano i u *Mišljenju br. 3*, od 11. siječnja 1992. Arbitražne komisije (poznate pod nazivom Badinterova komisija). O međunarodnim granicama pod točkom 2. navedeno je sljedeće: "Prvo - vanjske će se granice morati u svim slučajevima poštivati u skladu s načelom Povelje Ujedinjenih naroda, Deklaracijom o načelima međunarodnog prava o prijateljskim od-

Crta razgraničenja može se okvalificirati kao blago modificirana ekvidistanca, s djelomičnim uvažavanjem ravnih polaznih crta (koje je Italija nagovijestila tijekom pregovora, a povukla ih je 1977. godine), te nekih posebnih okolnosti vezanih uz plovidbu, ribolov i zaštitu morskog okoliša u tom području.¹²⁷

S ulazom širokim oko 12 milja Tršćanski zaljev ima izgled sličan pravokutniku, a ne zadire u kopno više od 13,5 milja. Dvije njegove strane pripadaju Italiji, a treća, na kojoj danas obale imaju Hrvatska i Slovenija, u vrijeme sklapanja Osimskih sporazuma pripadala je Jugoslaviji. Talijanska strana zaljeva većinom je ravna sa širokim pojasom plitkog mora uzduž čitave obale, te samo s jednim velikim udubljenjem - zaljevom Muggia. Najdublje vode Tršćanskog zaljeva (između 20 i 30 metara) bliže su znatno razvedenijoj istarskoj obali, pred kojom su i područja bogata ribom. Uzimajući u obzir sve te činitelje, dvije strane su se u Osimu sporazumjele o razgraničenju koje je trebalo zaštititi interese obiju država.

Kao što je razvidno iz priložene karte, razgraničenje teritorijalnih mora utvrđeno je poligonalnom crtom (izlomljenom na točke pod više kutova). Ta je crta sastavljena od četiri pravca koje povezuje pet točaka, a ukupno je duga 25,7 milja.¹²⁸ Na njezine dijelove između točaka 2. i 3. te 3. i 4. primijenjena je blago modificirana crta sredine. Između točaka 4. i 5. crta razgraničenja je povučena na jednakoj udaljenosti od najbližih točaka polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora. Crta između točaka 3. i 4., koja je ukupno duga 14, 4 milja, u jednom je dijelu današnja hrvatsko - talijanska državna granica na moru, a u drugom granica Slovenije i Italije. Granična crta između točaka 4. i 5., duga 7 milja, u cijelosti je granica teritorijalnih mora Republike Hrvatske i Talijanske Republike.

Takvim razgraničenjem u Tršćanskom zaljevu omogućena je plovidba i brodovima velike tonaže morem odgovarajuće dubine, bez potrebe prolaska kroz teritorijalno more druge države.¹²⁹ Također, crtom razgraničenja iz 1975. godine

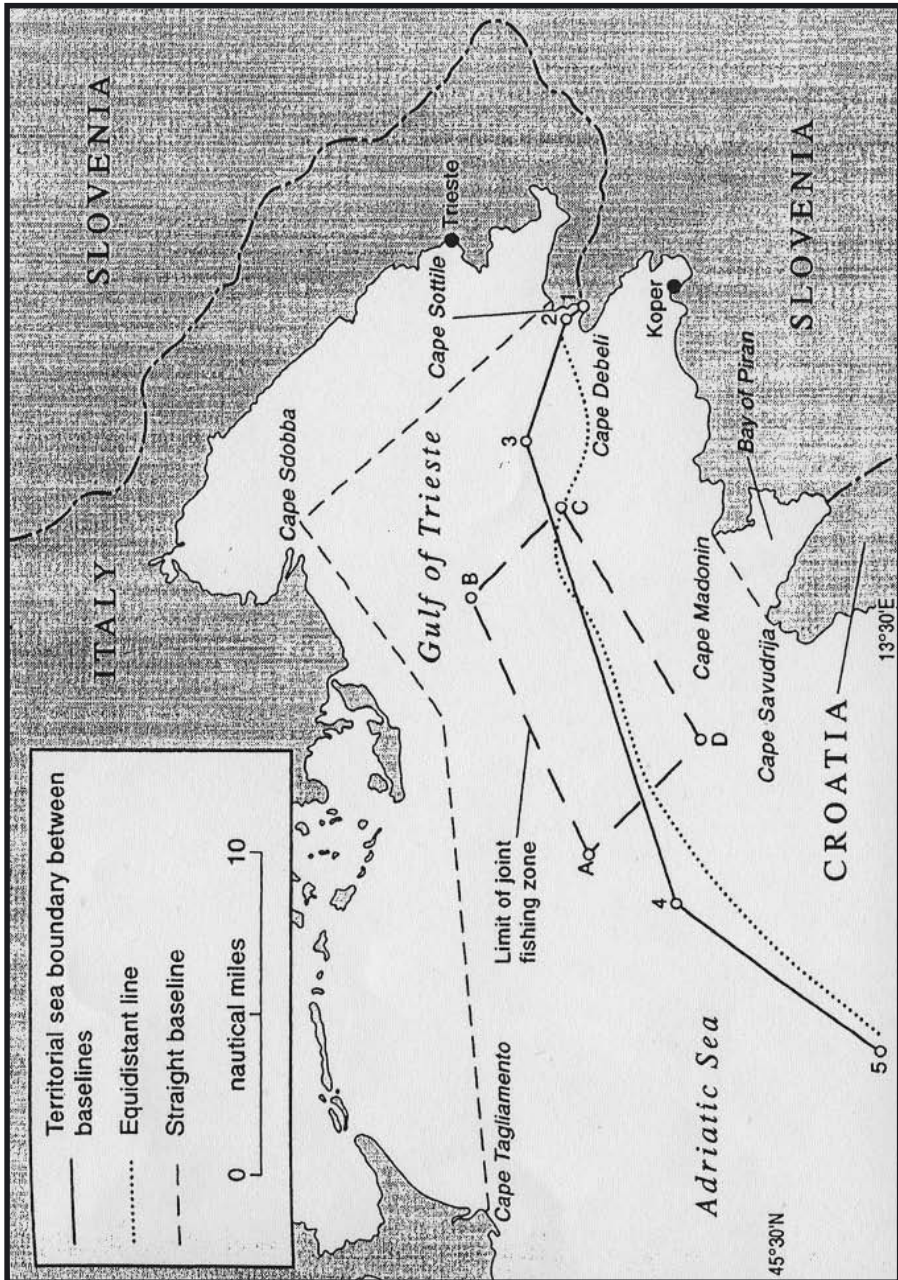
nosima i suradnji između država u skladu s Poveljom UN-a (rezolucija 2625(XXV) Opće skupštine UN-a) i Helsinškim završnim aktom, a kojim je inspiriran članak 11. Bečke konvencije od 23. kolovoza 1978. o sukcesiji država u pogledu ugovora.”

127 Cf. T. TREVES, *o.c.*, str. 49.; T. L. MCDORMAN, A. CHIRCOP, *The Resolution of Maritime Disputes*, u: E. Gold (ur.), *Maritime Affairs: A World Handbook*, Second edition, London, 1991., str. 366-367.

128 Opširnu analizu toga razgraničenja s detaljnim tehničkim podacima vidi: T. SCOVAZZI (pravna analiza) i G. FRANCALANCI (tehnička analiza) u: J. I. Charney, L. M. Alexander, *o.c.*, str. 1639-1644. Vidi također: U. LEANZA, *o.c.*, str. 33-34.; G. CAMARDA, *Lo spazio adriatico nel diritto internazionale aereo e del mare*, *Prinosi*, 1996., br. 26., str. 68-70.; F. A. AHNISH, *o.c.*, str. 262.

129 U tome području izrazite gustoće pomorskog prometa od 1. prosinca 2004. godine primjenjuje se sustav usmjerene i odvojene plovidbe usvojen u Međunarodnoj pomorskoj organizaciji, radi poboljšanja sigurnosti plovidbe i smanjenja rizika od onečišćenja. Brodovi svih zastava moraju ploviti točno određenim rutama. Obvezni smjer plovidbe za brodove svih zastava na izlazu iz Tršćanskog zaljeva vodi kroz teritorijalno more Italije, a dolazni smjer kroz teritorijalna mora

RAZGRANIČENJE TERITORIJALNIH MORA IZMEĐU
ITALIJE I BIVŠE SFRJ U TRŠČANSKOM ZALJEVU

Italija je dobila i uski pojas “pravokutne ribolovne zone”, čime je talijanskim ribarima omogućen lov u njihovome tradicionalnom ribolovnom području.¹³⁰

4.2.4. Francuska - Italija

Vlade Francuske i Italije zaključile su Parizu 28. studenoga 1986. Sporazum o razgraničenju morskih granica u području tjesnaca Bonifacio.¹³¹ Taj međunarodni tjesnac između francuskog otoka Korzike i talijanskog otoka Sardinije širok je između 3,23 i 7 milja, a na rubu njegovoga istočnog dijela smješteni su otoci Perduto, Cavallo, i Lavezzi. Na jugoistočnom rubu tjesnaca leži arhipelag Maddalena, koji se sastoji od nekoliko većih otoka,¹³² te mnogobrojnih otočića i hridi.

Temeljem toga sporazuma u prolazu Bonifacio povučena je crta razgraničenja teritorijalnih mora sastavljena od pet dijelova koje povezuje šest točaka, u ukupnoj duljini od oko 40 milja. Kao metoda razgraničenja primijenjena je u najvećem dijelu simplificirana ekvidistanca uzimanjem u obzir nekih plovidbenih i vojnih činitelja te povijesnih presedana. Posebno treba istaknuti da je pri određivanju granične crte uzet u obzir i jedan stari ugovor koji su te dvije države sklopile još početkom prošlog stoljeća, radi razgraničenja ribolovnih područja u tjesnacu Bonifacio.¹³³ Utjecaj toga njihovog ranijeg ugovora posebice je vidljiv u sadržaju članaka 3. i 4. sporazuma iz 1986. godine.

Početni dio današnje crte razgraničenja teritorijalnih mora na zapadu tjesnaca (između točaka 1. i 2.) povučen je na jednakoj udaljenosti od najbližih točaka polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora. Na pravac granične crte u središnjem dijelu tjesnaca, utjecala je prisutnost francuskih otoka i hridi, a nastojali su se zaštititi i plovidbeni interesi Francuske u tome području. Točka 3. kojom prolaze poveznice točaka 2. i 4., pomaknuta je stoga bliže talijanskim polaznim crtama. Također, i u istočnom dijelu tjesnaca (prilikom povezivanja crte

Hrvatske i Slovenije.

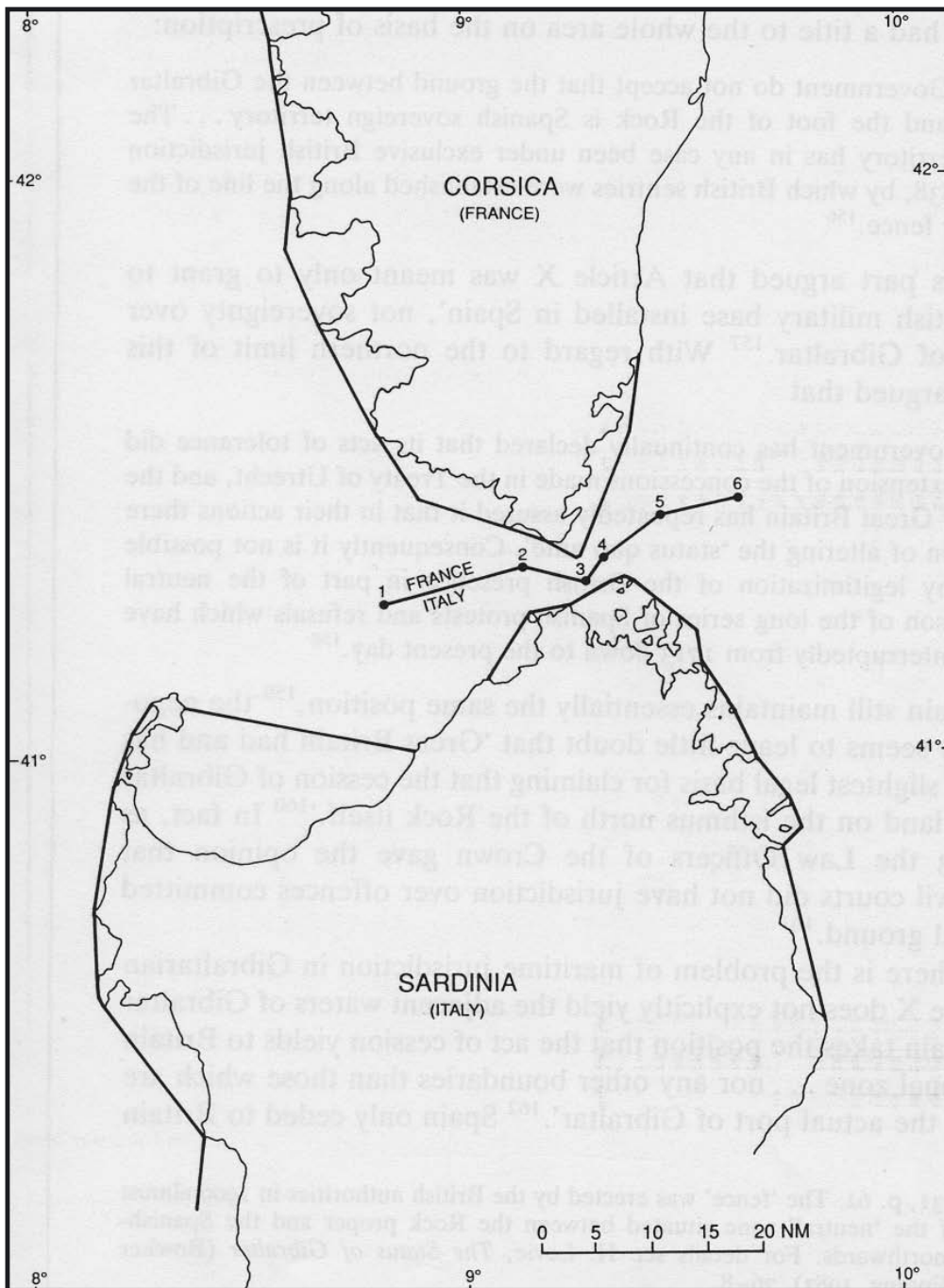
130 Neki talijanski autori smatraju da je u Tršćanskom zaljevu, uzimajući u obzir plovidbene probleme i druge “posebne okolnosti” (prirodne i ekonomsko-socijalne karakteristike toga područja), trebalo primijeniti neki drugi kriterij razgraničenja. Poblizje vidi: F. CAFFIO, *Glossario di diritto del mare*, II edizione, Roma, 2001. str. 7.; F. FLORIO, Problemi della frontiera marittima del Golfo di Trieste, *Rivista di diritto internazionale*, 1977., str. 46.

131 Agreement between the Government of the French Republic and the Government of the Italian Republic on the Delimitation of the Maritime Boundaries in the Area of the Strait of Bonifacio. Sporazum je stupio je na snagu 15. svibnja 1989. Tekst vidi: *The Law of the Sea, Maritime Boundary Agreements (1985-1991)*, Office for Ocean Affairs and the Law of the Sea, New York, 1992., str. 30-31, te u: J. I. Charney, L. M. Alexander, *o.c.*, str. 1578-1580.

132 Najveću važnost ima gusto naseljeni otok Maddalena, na kojem je smještena talijanska ratna luka.

133 Taj ugovor je zaključen 18. siječnja 1908. godine. Više vidi: U. LEANZA, *o.c.*, str. 31.

RAZGRANIČENJE TERITORIJALNIH MORA IZMEĐU FRANCUSKE I ITALIJE

razgraničenja između točaka 4. i 5., te djelomično i između točaka 5. i 6.) vodilo se računa o “posebnim okolnostima”¹³⁴ odnosno o prisutnosti francuskih otočića i hridi koje se nalaze izvan polaznih crta, ali i o potrebi da se sačuva mogućnost vojnog djelovanja u spomenutoj talijanskoj pomorskoj bazi na otoku Maddalena.

4.2.5. Turska - Bugarska

Ugovorom između Republike Turske i Republike Bugarske koji je zaključen u Sofiji 4. prosinca 1997. godine,¹³⁵ utvrđena je granica tih dviju država u zaljevu Begendik/Rezovo i jedinstvena morska granica između njihovih teritorijalnih mora, epikontinentskih i gospodarskih pojaseva u Crnome moru, utemeljena na simplificiranoj ekvidistanci.

Pregovori između dviju država o krajnjoj točki njihove kopnene granice, statusu voda u zaljevu Begendik/Rezovo te o razgraničenju teritorijalnih mora trajali su nekoliko desetljeća. Zbog taloženja i odronjavanja tla i na turskim i na bugarskim obalama na ušću rijeke Mutludere/Rezovska, gdje završava kopnena granica između dviju država, stranke se nisu mogle sporazumjeti o položaju polazne točke za razgraničenje morskih prostora. Problem su dodatno otežali zahtjevi za proširenjem njihovih teritorijalnih mora sa 3 na 12 milja,¹³⁶ a kasnije i uspostavljanje gospodarskih pojaseva.

Pregovore o utvrđivanju granice između njihovih epikontinentskih pojaseva dvije države su započele krajem sedamdesetih godina prošlog stoljeća. I Turska i Bugarska držale su da se taj pojas mora razgraničiti prema načelima pravičnosti, ali su različito shvaćale posljedice primjene tih načela. Bugarska je tvrdila da treba uzeti u obzir niz relevantnih okolnosti, a da test proporcionalnosti valja primijeniti samo u odnosu na obalu Turske u zapadnom dijelu Crnog mora, jer je samo taj dio turske obale relevantno područje razgraničenja. Nadalje, Bugarska je iznosila stajališta da kao posebnu okolnost treba uzeti u obzir konkavan oblik njezine obale za razliku od turske obale, koja je u blizini kopnene granice s Bugarskom manje konkavna, a nadalje prema istoku ravna te djelomično i konveksna. Konačno, Bugarska je isticala da Turska ima i druge morske granice osim onih na Crnome moru te da,

134 Potanje o okolnostima koje su utjecale na utvrđivanje te granične crte vidi: T. SCOVAZZI, G. FRANICALANCI, *o.c.*, str. 1571- 1576; F. CAFFIO, *o.c.*, str. 6.; T. TREVES, *o.c.*, str. 50-51.

135 Tekst vidi: Agreement between the Republic of Turkey and the Republic of Bulgaria on the determination of the boundary in the mouth area of the Mutludere/Rezovska River and delimitation of the maritime areas between the two States in the Black Sea, *Law of the Sea Bulletin*, 1998., No. 38, str. 62.

136 Teritorijalno more do udaljenosti od 12 milja Bugarska je proširila 1951., a Turska 1964. godine.

iako je to “prednost koju joj je dala priroda i kao takva ne zahtijeva kompenzaciju, ipak neke od njezinih posljedica treba pažljivo razmotriti”.¹³⁷

Turska je tijekom pregovora stalno tvrdila da nema posebnih okolnosti u Crnome moru kao cjelini, niti u njegovu zapadnom dijelu. Odbacila je i podjelu Crnog mora na dva dijela, a također i uključenje u pregovore bilo kakvih okolnosti izvan toga mora.¹³⁸ Pregovori nisu polučili nikakve rezultate sve do propasti komunističkog režima u Bugarskoj, kada su stranke uspostavile bolje međudržavne odnose. Nakon zaključenja Ugovora o prijateljstvu, dobrosusjedskim odnosima, suradnji i sigurnosti 6. svibnja 1992., započela je i priprema spomenutog sporazuma o morskom razgraničenju, kojim je napokon 1997. godine, “u duhu suradnje” riješen njihov dugotrajni spor.¹³⁹

Turska i Bugarska najprije su utvrdile početnu točku razgraničenja na ušću rijeke Mutludere/Rezovska. Pri određivanju njezinog položaja uzete su u obzir promjene kopnenog teritorija do kojih je došlo uslijed taloženja i odronjavanja tla na ušću te rijeke, zbog čega su promijenjene i duljine obala obiju država te prirodna konfiguraciju zaljeva Begendik/Rezovo. Bočna granica između dviju država određena je u konkavnoj obali tog zaljeva, a u obzir su uzete duljina i opća konfiguraciju obale.¹⁴⁰ Crta koja zatvara ulaz u zaljev povučena je između Rta Rezovo na sjeveru i Rta Begendik na jugu. Ta crta duga oko 12 milja razdvaja unutarnje vode zaljeva od teritorijalnog mora dviju stranaka. Izvan zaljeva bočna crta razgraničenja proteže se prema pučini do udaljenosti od 12 milja.¹⁴¹

Od točke broj 1 na vanjskoj granici teritorijalnih mora, crta razgraničenja povučena u smjeru prema sjeveroistoku, višefunkcionalna je granica kojom su razdvojeni bugarski i turski epikontinentski i gospodarski pojasevi.¹⁴² Za razgraničenje u zaljevu Begendik/Rezovo u analizama se ističe da je provedeno “prema načelima pravičnosti i pravičnog razgraničenja”, a za razgraničenje teritorijalnih mora, epikontinentskih i gospodarskih pojaseva jedinstvenom

137 Cit. prema: A. G. O. ELFERINK, o.c., str. 285.

138 Potanje vidi: *ibid.*, str. 286.

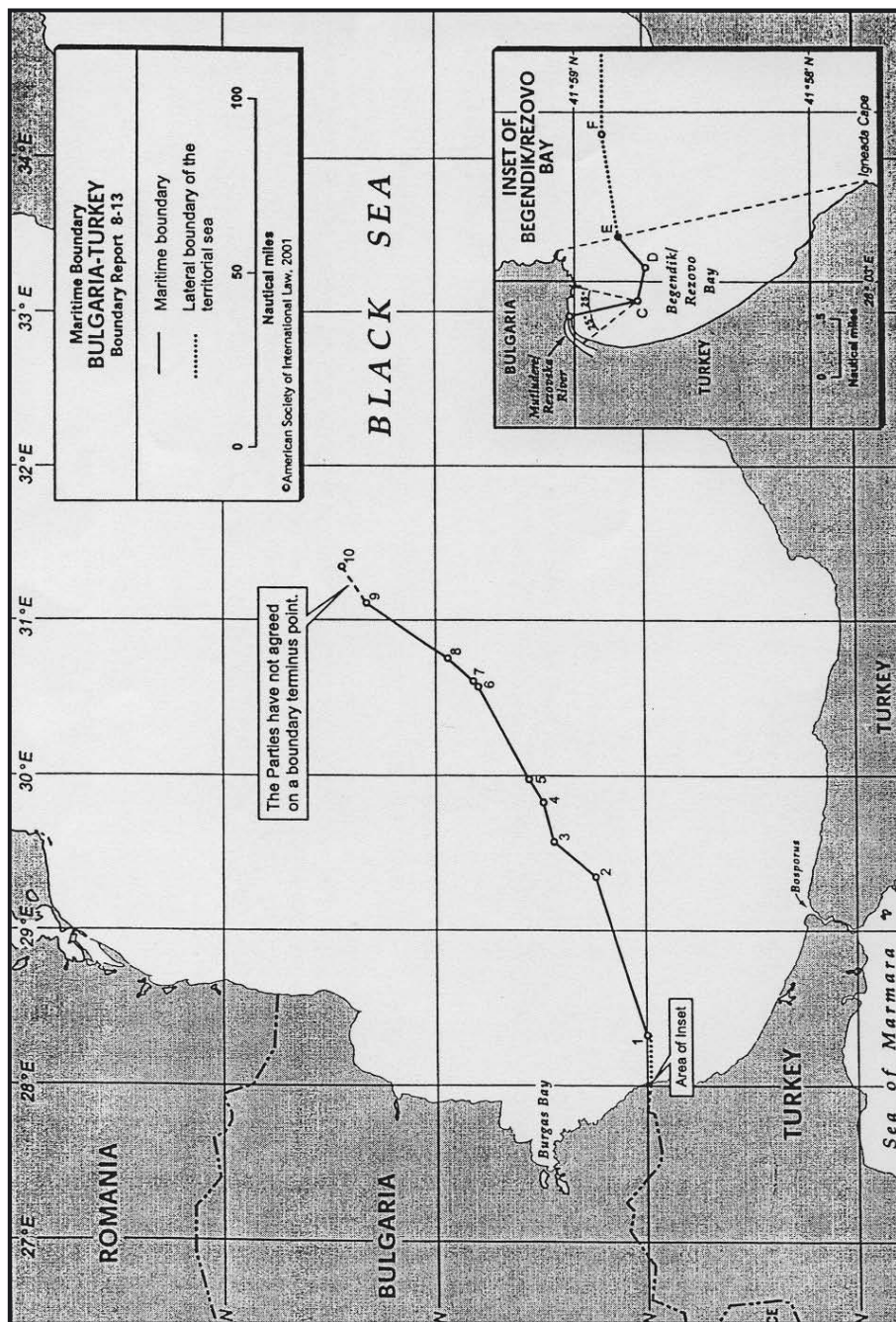
139 J. I. CHARNEY, R. W. SMITH (ur.), *International Maritime Boundaries*, Vol. IV, The Hague/ London/New York, 2002., str. 2872.

140 U zaljevu Begendik/Rezovo nema otoka ni otočića.

141 Početna točka granice teritorijalnog mora smještena je na 41° 58' 48,5" SZŠ i 28° 02' 15,8" IZD. Prema pučini crta razgraničenja se nastavlja geodetskim ravnim crtama do koordinata 41° 58' 52,8" SZŠ i 28° 02' 25,2" IZD, a zatim loksodromima (pod jednakim kutom) prati geografsku paralelu 41° 58' 52,8" SZŠ sve dok ne dođe do završne točke na 41° 58' 52,8" SZŠ i 28° 19' 25,8" IZD. Detaljne tehničke podatke vezane uz utvrđivanje te jedinstvene granične crte vidi: J. I. CHARNEY, R. W. SMITH, o.c., str. 2872-2873, 2875.

142 Prilikom razgraničenja podmorja geološki i geomorfološki aspekti nisu uzeti u obzir. (*ibid.*)

RAZGRANIČENJE IZMEĐU TURSKE I BUGARSKE PREMA SPORAZUMU IZ 1997. GODINE

graničnom crtom, ocjenjuje se da se “načelno temelji na pojednostavljenoj crti sredine.”¹⁴³

Valja napomenuti da se krajnja istočna točka bugarsko-turske granice ne poklapa u potpunosti s krajnjom zapadnom točkom nekadašnje granice između SSSR-a i Turske. Za konačno utvrđivanje toga dijela granice morat će se pričekati lateralno razgraničenje između Bugarske i Rumunjske, Rumunjske i Ukrajine, Ukrajine i Ruske Federacije te Ruske Federacije i Gruzije.¹⁴⁴

4.2.6. Monako - Francuska

Na Sporazum o morskom razgraničenju između Vlade Monaka i Vlade Republike Francuske, koji je potpisan u Parizu 16. veljače 1984. godine,¹⁴⁵ odlučujući utjecaj imali su posebni odnosi između tih dviju zemalja.¹⁴⁶ U preambuli su istaknuti “privilegirani odnosi i prijateljstvo” koje među njima postoji, a u obrazloženju sadržaja tog ugovora pred francuskim Senatom, izvjestitelj Paul Robert je izjavio da je “zbog tijesnih veza i iznimne naravi odnosa između Francuske i Monaka, Francuska prihvatila odredbe koje prema pravilima međunarodnog prava nije bila obvezna prihvatiti.”¹⁴⁷ Valja napomenuti da su Monako i Francuska zajedničkom deklaracijom od 20. travnja 1967. godine već bili uredili pitanje razgraničenja teritorijalnih mora, tada širokih 3 milje. Novi sporazum bio je potreban kako bi se riješila situacija nastala nakon proširenja granica njihovih teritorijalnih mora na 12 milja.¹⁴⁸

S obzirom da je obala Monaka (duga samo četiri kilometra), smještena u konkavnom prostoru okruženom obalama Francuske i u manjoj mjeri Italije, razgraničenje ekvidistancom nakon proširenja njihovih teritorijalnih mora, rezultiralo bi konvergirajućim graničnim crtama koje se sijeku na udaljenosti manjoj od 12 milja od obale Monaka. U cilju postizanja pravičnog rješenja koje će

143 Cf. *ibid.*, str. 2874.

144 Vidi: T. SCOVAZZI, *The Mediterranean Sea Maritime Boundaries*, u: D. A. Colson, R. W. Smith, (ur.), *International Maritime Boundaries*, Leiden/Boston, vol. V, 2005., str. 3490.

145 Sporazum je stupio na snagu 22. kolovoza 1985. Tekst vidi: *Maritime Delimitation Agreement between the Government of His Most Serene Highness the Prince of Monaco and the Government of the French Republic*, *Law of the Sea Bulletin*, 1987., No. 9, str. 58.

146 Treba barem kratko podsjetiti da je Monako od 1861. pod zaštitom Francuske, a prema Konvenciji iz 1863. godine te dvije zemlje su u monetarnoj i carinskoj uniji. Ugovorom iz 1918. Francuska je preuzela pokroviteljstvo nad Monakom, čiji se knez obvezao da će vladati u skladu s francuskim interesima.

147 Prema: J. I. CHARNEY, L. M. ALEXANDER, *o.c.*, str. 1582.

148 Francuska je svoje teritorijalno more do te udaljenosti proširila 1971., a Monako 1973. godine.

uvažiti taj uvučeni oblik monegaške obale, dvije države su se sporazumjele da će prilikom razgraničenja zanemariti crtu sredine.

Povlačenjem bočne granice između njihovih teritorijalnih mora, određene s pet geografskih koordinata – tri na istoku i dvije na zapadu, Monako je dobio državno morsko područje u širini svoje obale, koje se prema pučini proteže do granice od 12 milja odnosno “do iste vanjske granice do koje se proteže francusko teritorijalno more”, kako je navedeno u članku 1(3). Sporazuma.¹⁴⁹

Članak 4(2). dozvoljava strankama da unutar svojih teritorijalnih mora, ustanove jednu ili više rezerviranih ili zaštićenih zona za morską florą i faunu. U okvirima tih zona, državljani obiju država uživaju ista prava i imaju iste obveze. Sporazum, dakle, ne dovodi u pitanje ribarske djelatnosti koje su u tim područjima (smještenim u teritorijalnome moru Monaka i susjednome teritorijalnome moru Francuske) tradicionalno obavljali ribari obiju država.¹⁵⁰

U skladu s člankom 2. Sporazuma razgraničenje se odnosi i na morske prostore izvan granica teritorijalnog mora u kojima Monako “ostvaruje ili će ostvarivati suverena prava u skladu s međunarodnim pravom”. Izvjestitelj pred francuskim Senatom posebno je istaknuo da su u odredbama sporazuma upotrijebljeni pojmovi “dovoljno općeniti da se mogu primijeniti na moguće stvaranje gospodarskih pojaseva u Sredozemnom moru”.¹⁵¹ Cilj usvajanja tih odredbi bio je, dakle, ustanoviti razgraničenje za sve svrhe odnosno utvrditi graničnu crtu koja će ostati ista i ukoliko stranke proglase svoje gospodarske pojaseve. Prema odredbama sporazuma iz 1984. godine uski prostor epikontinentuskog pojasa Monaka nalazi se između točaka A2-A3-B3-B2, a prema pučini se pruža u ukupnoj duljini od 86 kilometara. Granične crte definirane su loksodromnim lukovima koji povezuju sedam točaka, čije su koordinate navedene u Sporazumu.¹⁵²

Segmenti crte razgraničenja A2-A3 i B2-B3 ne odgovaraju strogoj ekvidistanci s obzirom na to da su im točke bliže Francuskoj nego Monaku. Međutim, posljednji segment A3-B3, nalazi se ipak na crti sredine između obala Monaka i obala francuskog otoka Korzike (čija je površina 8 681 km²). Jedinome otoku u tom

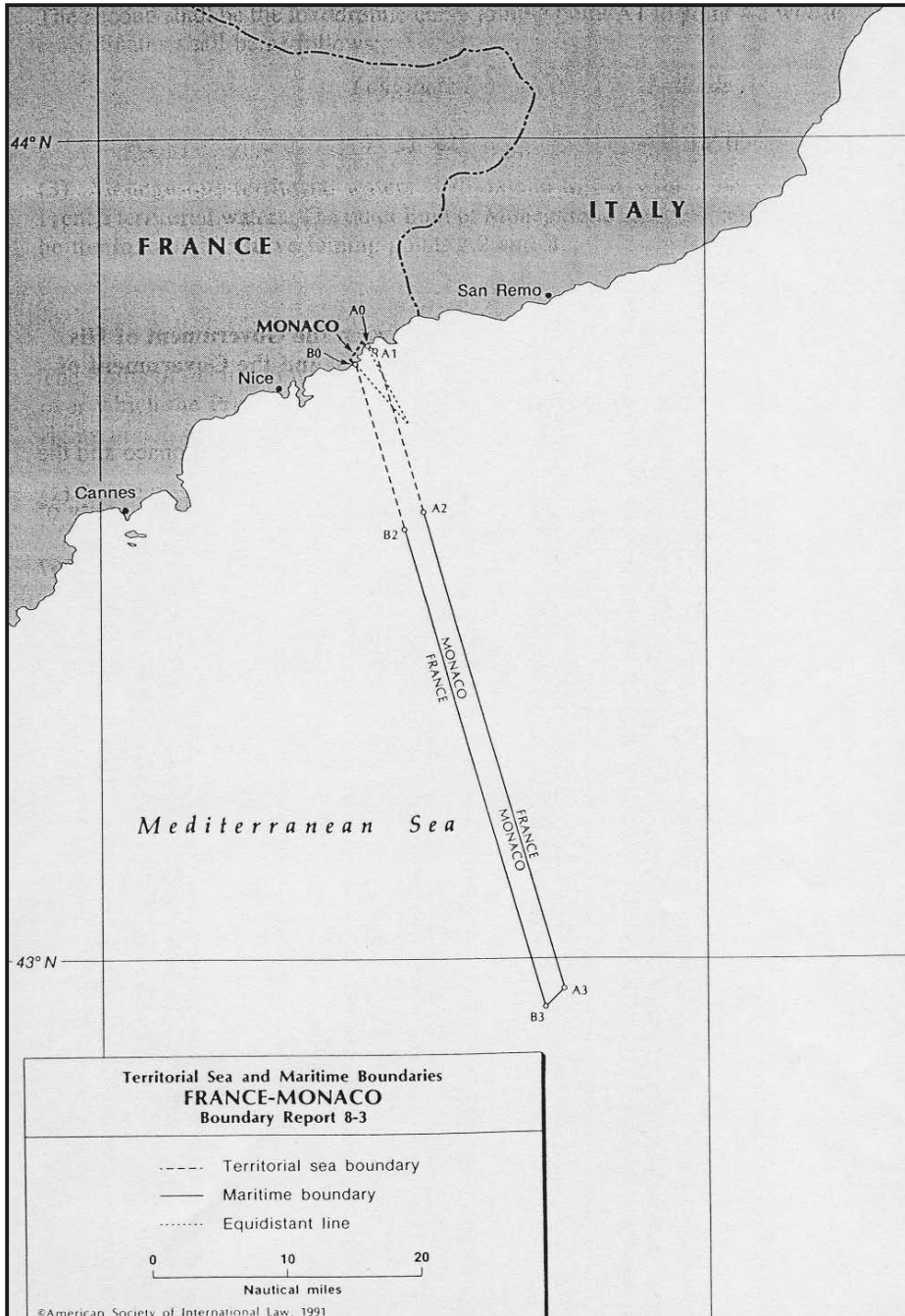
149 Treba napomenuti da Francuska od 1967. ima sustav ravnih polaznih crta u području koje se nalazi u blizini obala Monaka (koji nema ravne polazne crte). Ipak, francuske ravne polazne crte (posebice segmenti između Point Saint-Hospice i Rta d'Ail te između Point de la Veille i Rta Martin) nisu utjecale na crtu razgraničenja. Metodu ravnih polaznih crta Francuska nije primijenila na način koji bi odvojio teritorijalno more Monaka od otvorenog mora (u skladu s člankom 4(5). Konvencije o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu iz 1958. i člankom 7(6). Konvencije iz 1982.)

150 Poblježi vidi: U. LEANZA, *La delimitazione del mare territoriale nel Mediterraneo...*, str. 32.; F. A. AHNISH, *o.c.*, str. 315.

151 Cit. prema: J. I. CHARNEY, L. M. ALEXANDER, *o.c.*, str. 1583.

152 Članci 1. i 2. Sporazuma.

RAZGRANIČENJE MORSKIH PROSTORA IZMEĐU MONAKA I FRANCUSKE PREMA SPORAZUMU IZ 1984.

području, prilikom razgraničenja dat je, dakle, puni učinak.¹⁵³ Ustanovljenjem takve multifunkcionalne granice, Monako je dobio morsko područje od čak 288 km², koje prostorno višestruko nadmašuje njegov kopneni teritorij.¹⁵⁴ Valja napomenuti da su se upravo na to rješenje, neuobičajeno u praksi država, pozivali predstavnici Slovenije u pregovorima o utvrđivanju granice na moru s Hrvatskom. S obzirom na specifičnu utemeljenost spomenutoga francusko-monegaškog sporazuma, takvo se rješenje za hrvatsko-slovensko razgraničenje može ocijeniti u potpunosti neprimjerenim.

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Analiza internih akata dvadeset i šest obalnih država Sredozemlja kojima su uređena pitanja vezana uz njihova teritorijalna mora, pokazala je da se granice suverenosti ispred obala većine od njih protežu u skladu s člankom 3. Konvencije iz 1982. - do maksimalne udaljenosti od 12 milja od polaznih crta. Širinu toga pojasa ograničenu na tri milje još uvijek primjenjuje samo Velika Britanija ispred obala svojih suverenih vojnih baza Dhekelia i Akrotiri na Cipru te ispred Gibraltara, a šest milja široko teritorijalno more i danas imaju Grčka i Turska u Egeju.

Nakon razmatranja suprotnih stajališta tih dviju država o spornim pitanjima proširenja sadašnjih granica njihove suverenosti, jasno formuliranima i u brojnim radovima njihovih znanstvenika iz područja prava mora, može se zaključiti da ne postoje nikakve pravne zapreke koje bi onemogućavale Grčku ili Tursku da te granice pomaknu do udaljenosti od 12 milja. Međutim, s obzirom na političke aspekte toga dugogodišnjeg spora, može se pretpostaviti da je ostvarivanje pune širine njihove suverenosti u Egejskome moru zasada ipak isključeno, zbog mogućih dalekosežnih posljedica za ionako već vrlo složene međusobne odnose tih dviju država.

Među zaključcima posebno treba istaknuti da su od 2003. godine, kada je Sirija suzila granice protezanja svojega teritorijalnog mora s 35 na 12 milja, granice tih pojaseva u čitavome Sredozemnom moru određene u međunarodnopravno dopustivoj širini.

Iz analize odredbi kojima su u nacionalnim zakonima uređeni načini razgraničenja teritorijalnih mora između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče, razvidno je da je sporazum između država prvo sredstvo za razgraničenje tih morskih prostora u Sredozemlju. Ako nema sporazuma, prema

153 U skladu s člankom 2(2). Sporazuma.

154 Opširnije vidi: G. A. RIGHETTI, *Accordo intervenuto tra Francia e Monaco per la delimitazione della Zona Economica Esclusiva*, u: U. Leanza (ur.), *Il regime giuridico internazionale del mare Mediterraneo*, Milano, 1987., str. 61-62.

većini zakona teritorijalno more ne može se proširiti preko crte sredine. I u većini dosada zaključenih dvostranih ugovora, kojima su konačno utvrđene granice teritorijalnih mora u Sredozemlju, crta sredine najčešće je korištena metoda razgraničenja. Simplificirana ekvidistanca primijenjena je na najvećem dijelu granične crte povučene temeljem sporazuma između Francuske i Italije u području međunarodnog tjesnaca Bonifacio. Također, i razgraničenje utvrđeno sporazumom između Turske i Bugarske u Crnome moru temelji se na pojednostavljenoj crti sredine.

Blago modificirana ekvidistanca s djelomičnim uvažavanjem ravnih polaznih crta i nekih posebnih okolnosti crta je razgraničenja utvrđena Osimskim sporazumom između bivše SFR Jugoslavije i Italije u Tršćanskom zaljevu, koju je dijelom naslijedila Republika Hrvatska nakon osamostaljenja 1991. godine. Od ekvidistance blago odstupa i crta razgraničenja teritorijalnih mora određena sporazumom između Turske i bivšeg Sovjetskog Saveza, koja se u najvećoj mjeri može ocijeniti kao približno produženje općeg smjera njihove kopnene granice. Metoda ekvidistance primijenjena je i kod prvih segmenata crta razgraničenja teritorijalnih mora između Cipra i suverenih vojnih baza Velike Britanije na tome otoku.

Kao specifičan slučaj razgraničenja u Sredozemnom moru, koje nije utemeljeno na ekvidistanci, izdvaja se povlačenje granične crte između Francuske i Monaka. Te dvije države sporazumjele su se da će zbog tijesnih veza i posebne naravi njihovih međusobnih odnosa prilikom razgraničenja zanemariti crtu sredine.

Spomenutim francusko-monegaškim ugovorom, kao i ugovorom između Turske i Bugarske, jedinstvenom morskom granicom uz teritorijalno more razgraničeni su i njihovi epikontinentski kao i gospodarski pojasevi. Budući da se takav način razgraničenja pokazao primjerenim rješenjem ne samo u pogledu vršenja nadležnosti susjednih obalnih država u tim prostorima, nego i u pogledu pravne sigurnosti u svim načinima korištenja mora, o tim prednostima valja voditi računa i prilikom sporazumijevanja o budućim granicama morskih prostora Republike Hrvatske.

Summary:

**TERRITORIAL SEA BOUNDARIES IN NATIONAL LEGISLATION
AND PRACTICE OF MEDITERRANEAN COASTAL STATES**

The paper deals with implementation of the rules of the 1982 UN Convention on the Law of the Sea regarding the outer limit, breadth and delimitation of the territorial sea in national legislation and practice of Mediterranean coastal states. Special consideration is given to issues relating to the extension of the limits of sovereignty of Greece and Turkey in the Aegean Sea, whose territorial waters are still six n.m. wide. Only six territorial sea boundaries have already been defined between states with opposite or adjacent coasts in the Mediterranean by bilateral treaties. The contents of each agreement by which territorial sea is delimited - between Cyprus and the British military bases in Dhekelia and Akrotiri, between Turkey and the Soviet Union (now Russia), between Italy and former Yugoslavia, and between France and Italy with regard to the strait of Bonifacio - is the subject of special analysis. There are also considered single maritime boundary agreements between Turkey and Bulgaria, and France and Monaco by which are also delimited other maritime zones besides the territorial sea. The median line is the most frequently used method for delimitation of the territorial sea in the practice of Mediterranean coastal states.

Key words: *breadth of the territorial sea, outer limit of the territorial sea, delimitation of the territorial sea, the Mediterranean, single maritime boundary, median line.*